Овај ЛИСТ нема цену

Београдски Географски ЛИСТ

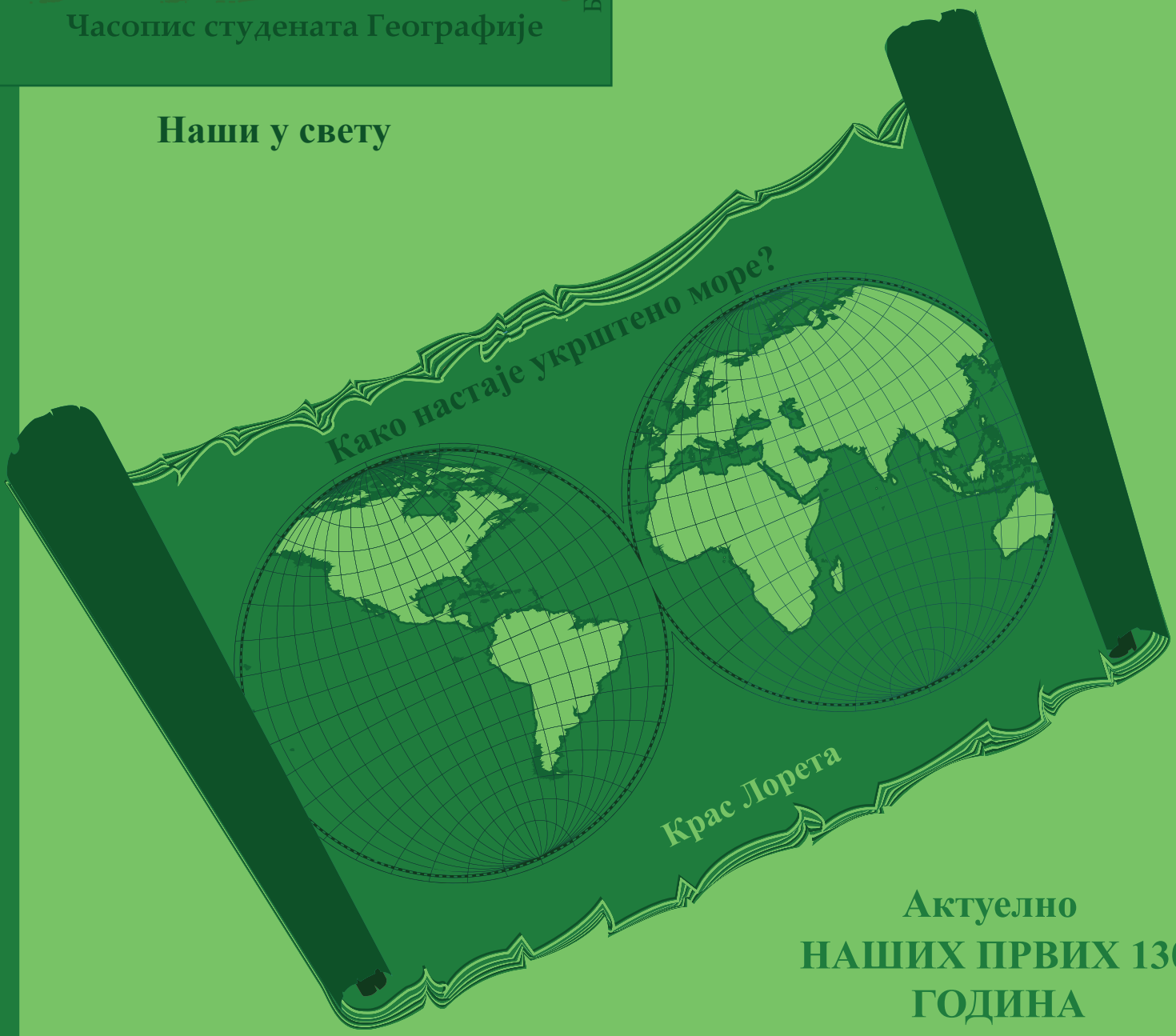
Часопис студената Географије

Број 015 Година MMXXIII



Путевима предака, јуришника, каравана...

Наши у свету



Актуелно

НАШИХ ПРВИХ 130 ГОДИНА

Дневник једног пописивача

ЈУБИЛЕЈАЦ ПЕТНАЕСТЕРАЦ

У овом броју:

(ГЕО)АКТИВНОСТИ СТУДЕНАТА ГЕОГРАФИЈЕ

Драги наши,

Срећан и берићетан "ЈУБИЛЕЈАЦ ПЕТНАЕСТЕРАЦ" свима у нашим витешким редовима који славе (читај: географи одистински) жели

Уредништво БГ листа



Импресум

Главни уредник:
Марко Ланговић

Издавач:
Универзитет у Београду
Географски факултет

Штампа:
ПЛАНЕТА ПРИНТ

Тираж: 200

Редакција:
Даница Ђуркин
Александар Ковјанић
Милица Ланговић
Војислав Ђењански
Филип Крстић
Ивана Ђорђевић
Немања Јосифов

Сарадници:
Денис Поповић
Александра Петровић
Слађана Поповић
Теодора Мирчев
Марко Владимировић
Тамара Станковић
Стефан Манолјовић
Милица Иванов

Технички уредник:
Даница Ђуркин

Адреса редакције:
Студентски трг 3/III
email: beogeolist@gmail.com

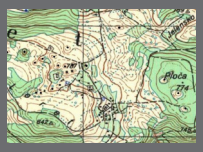
ISSN: 2335-0768

Часопис излази два пута годишње

САДРЖАЈ



ПРОФ. ТАНАСИЈЕ ПЕЈАТОВИЋ 6

8 ГЕОГРАФИЈА КАО МЕДИЈАТОР У СПОРУ ПРИРОДА VS ДРУШТВО 

 ЖИВОТ У НАЈСЕВЕРНИЈЕМ НАСЕЉУ НА ЗЕМЉИ 15

21 ИМА ЛИ ЛАЛА И СОСА ВАН БАНАТА? 

 КАКВА ЈЕ БУДУЋНОСТ УНИВЕРЗУМА? 26

39 ПОД СЕНКАМА РТЊА 



ГЕОГРАФИЈА СВЕТСКОГ ПРВЕНСТВА У ФУДБАЛУ 2022. ГОДИНЕ 54

Пише: Уредништво

Драги наши, пролеће у фебруару и марту, а зима у априлу, просто нас зову напоље, рекло би се, у наше (читај: географско) природно станиште. Но, да ли је? И ако је, како се према својој другој кући односимо?!

Терен, терен и само терен! Ми географи много волимо да истичемо како смо по томе јединствени и посебни. Он нам је у духу науке и праксе. Све се лакше сазнаје, обнавља, усваја, доживљава на чувеном терену. Додуше, у последње време јачи смо у теоретисању (читај: одувек смо били јаки на речима) него ли у стварној пракси, али авај, нико није савршен.

Истина, доста смо километара оставили у ногама претходних година (о томе читате у наставку нашег ЈУБИЛЕЈЦА ПЕТНАЕСТЕРЦА), то се не може порећи. Нису нам ни околности (читај: чувена пандемија) ишле под руку (или ногу), но не можемо одговорност пребацивати на околности довека (или ипак можемо?!).

Суштину смо заменили формом, где, чини се, једино је битно освојити бодове, поене, оцене и бити видљив... зарад чега и због кога, то је већ прекомпликовано (а зашто се замарати тешким темама?!).

Трудимо се да постигнемо форму, бежећи од наших суштинских темеља. А како и не би, када смо све више под утицајем наших сродника од којих зависимо.

И због оних који су били прави географи у прошлости и због оних који ће тек постати и наша наука ће (читај: морати) да превазиђе ово лудо време и да се врати својој суштини (уз премисе форме). Хтели или нехтели без географије се не може.

Но, због јубилејца (читај: и само због њега), дали смо себи дозволу да мало и ми будемо гласни.

Према томе, до сада смо се попели до врхова Монт Евереста, спуштали у дубине бројних јама по Источној Србији, па чак стигли и до Јужног пола… истраживали нашу учионицу на отвореном (читај: планету Земљу) од Кине, преко афричких савана до небеских Анда… а стизали смо и бициклом до најсевернијe тачке нашег континента, али и аутостопом у многе интересантне локације по целом свету. Упознали смо многе народе, од дуговечних становника Централне Азије, посвећених традицији Масаи народа Африке, па до обичних и дивних „правих теренаца“ Ртња, Златибора, Власине и Баната.

Успут смо имали времена и воље да сагледамо бројне актуелне догађаје који су погађали наше локално и шире подручје последњих девет година. Нисмо заборавили ни оне који су нам поставили темеље (од Цвијића, преко Милојевића, Јовановића, па све до Васовића, Дукића и многих других). Многи са стране су препознали наше активности и лепе стране наше науке, па су у претходним бројевима оставили дубоке трагове у својим текстовима. И тако даље...

Ово је само најмањи сегмент... а рекао би човек већ је много. Међутим, за нас никада не сме постојати много, завршено и превише. Док год имамо идеја и жеље, терена и истраживања у простору ће бити.

Јесте да нам је ентузијазам и жеља за новим, неистраженим, недокученим пространствима, људима, локалитетима у нашим витешким редовима данас честа као снег у фебруару или сунчано време у априлу. Али цаба вам сви до сада прегажени километри, освојени врхови, препливани океани, ако након њих немамо духа, ентузијазма нити идеје.

Ове године наша „**ГЕОГРАФИЈА**“ прославиће свој 130. рођендан!





Да, добро сте прочитали, студијска група ГЕОГРАФИЈА, прославља 130 година од свог универзитетског изучавања. А тиме, логично, и читав Географски факултет.



Ми, Бглистовци, стари смо (свега) 15 бројева. Безмало деценија! Доста је времена прошло од тог априла 2014. године, када се група ентузијаста и заљубљеника у географију окупила и одлучила да простору и људима остави у аманет један географски часопис. Неки су и дан данас активни (читај: тешко је и на силу отерати некога ко има инспирацију и жељу), а многи су се променили. Сваке године имамо нове витезове у редовима што нас увек додатно радује. И аутора старости од 18 до 90 година.

И као што пред наше првенце рекоше „*Намера нам је да промовишемо оно најлепше што је изнедрила наша наука... са мало ентузијазма и више љубави пробаћемо да географима и онима који то нису дочарамо свет из наше перспективе...*

И по нашем старом обичају, морасмо прегласавањем унети то да смо веома поносни на наше чедо, првенче, а да га супротно обичају не планирамо бацити низ реку. А сигурно је да нећете ни ви..."

И заиста смо остали верни најави из првог броја. Није било лако, али смо успели. Чињеница је да ми без вас не бисмо опстајали. Исто тако је чињеница и да ви без нас не бисте били и постали оно што јесте.

Да би нешто постигао треба да желиш и да добијеш, али и будеш спреман да даш. Примање без давања не иде. И то је, драги наши јубилејци петнаестерци, једина истина.

Стога, чувајмо жељу и оне који у овим нашим витешким редовима, још увек, жеља имају. Ујединимо се и негујмо, јер, чини се, ништа нам друго и не преостаје.

За крај се захваљујемо свима онима у „вашим и нашим" витешким редовима који још увек жеља имају. И, не само да их имају, већ их и несебично деле и са нама заједно негују.



Требало би пар речи упутити и онима који за дељење и сарадњу нису тако ради (бар не у пракси), анимирати их и покренути, но, такви нас, реално, неће ни читати. Нити је потребно. Нама је суштина, била и остаће, једина водиља…

Зато, драги наши ЈУБИЛЕЈЦИ ПЕТНАЕСТЕРЦИ, уживајте у (само нашем) слављенику.

Делите јер, не заборавите:
ДЕЉЕЊЕМ СЕ МНОЖИ(МО)!

20
никада заборављених и увек цитираних географа

375
различитих радова

60
путописа у свету

20
представљених издања Географског факултета

11
разговора са наставницима географије

30
радова „странаца у нашој струци“

15
бројева нашег БГ листа

430
дипломираних географа

25
представљених теренских настава

24
спроведена интервјуа

40
радова наставника и сарадника

150+
студентских радова

13
представљених институција

43
рада из рубрике „актуелно“

134
различита аутора

798
графичких прилога

34
путописа у Србији

20+
чланова редакције

НАШИХ ПРВИХ 130 ГОДИНА

Пише: Даница Шантић

Пре нешто више од једног века утемељивач географске науке на нашим просторима, Јован Цвијић, изнео је мишљење да се географија не може ограничити на једноставно описивање појава и процеса на Земљиној површини. Савремена географска наука, која се изучава на Географском факултету у Београду, бави се научним објашњавањем простора у којем живимо и предвиђањима појава и процеса у будућности. Велики број актуелних питања и проблема, како на глобалном, тако и на локалном нивоу, захтева географски начин размишљања и потребу да школовани географи помогну у њиховом разумевању.

Географија као наука се суочава са кључним изазовима савременог света: климатским и демографским променама, процесима и последицама урбанизације, миграцијама становништва, сиромаштвом, геополитичким конфликтима, ширењем болести, губитком биодиверзитета, ограниченим природним ресурсима, као и различитим изазовима глобализације који су представљени у Циљевима одрживог развоја (ЦОР).

Географија је наука о прошлости и садашњости, али што је још важније, то је наука о будућности. Кроз географско образовање се анализирају сложене међусобне везе и указује на могућа решења, пружајући могућност адаптације кроз осмишљавање стратегија за оптимално коришћење предности, али и ублажавања негативних ефеката појава и процеса у садашњости и будућности.

Као образовна институција са традицијом дугом 130 година, Географски факултет велику пажњу посвећује едукацији младих. Ширење савремених географских знања и хоризоната на млађе генерације, како будућих наставника, научника, стручњака, тако и ученика основних и средњих школа, оснажује њихову спремност да предузимају одређене активности и да обликују свет у којем живимо.

На тај начин је значај географије у доба глобалних изазова без преседана.



ПРОФ. ТАНАСИЈЕ ПЕЈАТОВИЋ

Атанасије Пејатовић (у литератури Танасије) је био српски географ и историчар. Рођен је у Пљевљима 21. јануара 1875. године у породици која је осим њега дала још неколико личности значајних за развој културе и просвјете у пљеваљском крају. Танасије је у великој мјери заслужан за оснивање и гимназије у Пљевљима, која је уједно и најстарија гимназија у историјско-географској области Стара Херцеговина. Њено оснивање 1901. године представља врло значајан историјски моменат за развој просвјетног и културног живота у цијелом Полимљу и Потарју. У знак захвалности за постављање темеља овог „пљеваљског храма знања", као и развоја и подизања културне и просвјетне мисли овог краја, гимназија у Пљевљима данас носи име овог географа. У пракси је риједак случај да школе носе назив истакнутих српских географа, али се Гимназија „Танасије Пејатовић" тиме истиче од других.

Танасије је основну школу завршио у Пљевљима током које је показао вишеструке таленте. Поред занимања за књижевност, историју и географију, показао је и изузетну даровитост и за цртање и сликарство. Школовање је наставио у Београду, похађавши Прву нижу београдску гимназију. Председник црквено-школске општине Пљевља је препознао у њему потенцијал и упутио је писмо београдском митрополиту са молбом да се неко од надлежних заузме за Танасија и омогући му наставак школовања у Вишој гимназији у Београду. Тако је Танасије постао први ђак из пљеваљског краја који је похађао ту школу.

Као ученик другог разреда гимназије постао је уредник илустративно-сатиричног листа „Типар" који је стварао са Стеваном Самарџићем и братом Ристом Пејатовићем. Лист је излазио у Београду у периоду од 1893. до 1895. године. То је био један од ријетких листова који се бавио хумором и сатиром у то вријеме. У Типару су представљали карикатуре тадашњих познатих личности, краља, чланова владе, професора. Због бескомпромисног односа према режиму издаван је илегално. Уредник Танасије Пејатовић се потписивао као др Кас, а остали сарадници су се такође потписивали у шифрама, као псеудоними.

По завршетку гимназије уписује студије на Великој школи – географско-историјски одсјек. Дипломирао је у року, 1899. године, као одличан студент. За вријеме треће и четврте године студија учествовао је на наградним Светосавским конкурсима, са два рада, за која је добио прве награде. Као студент, са професором Јованом Цвијићем започео је истраживања у области географије и антропогеографије и вриједно прикупљао грађу за своја будућа дјела. Бавећи се антропогеографским истраживањима, временом је постао један од најдаровитијих сарадника Јована Цвијића. Интензивно се бавио научним радом, путујући по Старој Рашкој и Србији и прикупљајући материјал за антропогеографију и друге области. Врло брзо је добио Цвијићево повјерење и наклоност, тако да је управо његовом студијом „Средње Полимље и Потарје у Новопазарском санџаку" (антропогеографска испитивања), која је изашла 1902. године, Српска Краљевска Академија започела серију антропогеографских истраживања. Да би избјегао могућа ометања у будућем истраживачком раду, Танасије је студију објавио под псеудонимом Петар Мркоњић. Осим ове капиталне студије Танасије је објавио и бројна друга дјела: *„Мрњавчевићи у историји и народним пјесмама", „Један српски родослов нове редакције", „Списак фермана, бурунтија, хуџета, му-*


© Завичајни музеј Пљевља
Homeland museum Pljevlja

Пише: Слађана Поповић

расела, хућума, тескара и других исправа за манастире Св. Тројица, Бању, Кратово, Мажиће, Довољу и Дубочицу", ,,Проучавање села у једном дијелу Полимља", ,,Манастир Сопоћани", ,,Манастир Давидовица" и др. Дио његове рукописне заоставштине се чува у Завичајном музеју у Пљевљима.

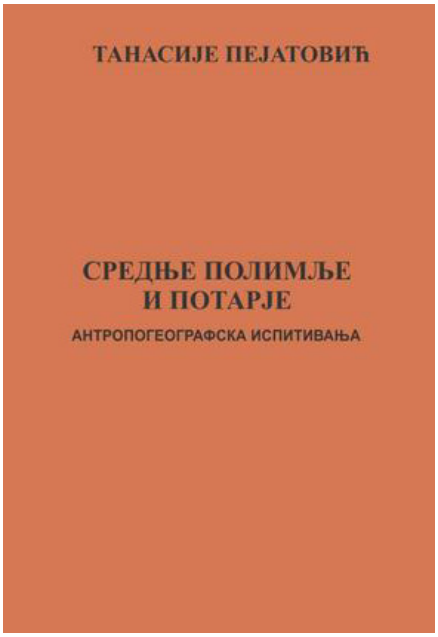
Убрзо по завршетку студија био је распоређен на рад у Скопској гимназији. Међутим, како није био задовољан том позицијом, боравећи у родном крају са колегом Светозаром Томићем 1901. године, јавља му се идеја о оснивању гимназије у Пљевљима. Уз помоћ мутесарифа пљеваљског санџака Сулејмана-хаки паше и других угледних Пљевљака, Томић и Пејатовић су радили на припремама за отварање гимназије. Исте године, у Пљевљима је отворена нижа гимназија, која је била једна од свега четири српске гимназије у Османском царству у то вријеме. Циљ оснивања гимназије је био да се културно и просвјетно унаприједи овај поприлично запуштен крај у то вријеме. Танасије је исте године положио и професорски испит у Београду и почетком 1902. године је постављен за првог директора гимназије. Танасију у част, пљеваљска гимназија данас поносно носи његово име.



У јеку замашног научног, просвјетног и културног дјеловања Танасија је прекинула смрт. Умро је врло млад, 23. априла 1903. године у 29. години живота. Велики губитак није осјетио само пљевљаски крај већ и шира научна и културна јавност. Сам Цвијић је био свјестан да је прерани губитак Танасија Пејатовића оставио велику празнину у његовој школи и да ће за сарадника таквих капацитета тешко наћи замјену.

Телеграм Јована Цвијића поводом смрти Танасија Пејатовића:

,,У малој групи мојих ученика који имају велике љубави према науци, који прелећу преко оних граница што их обична дужност поставља и који умију себе заборавити, зао удес направио је велику празнину. Умро је у Пљевљима, мјесту свог рођења, као директор српске гимназије у 29. години Танасије Пејатовић, чијим је одличним радом о Полимљу и Потарју започела серија антропогеографских истраживања о српским земљама. Обдарен јаким осећањем за истину и тачним судом, са врло мало артистичког укуса и са темељним картографским знањем, он је имао све способности да потпуно испита ону политичку земљоузину која је прозвана Новопазарским санџаком, центар старе Рашке, главну етнографску матицу Шумадије. Тешко је таквом сараднику и за такву област наћи праву одмену. Велики посао, који је наша Академија предузела, изгубио је још једнога од најбољих млађих сарадника ".





Пише: Александра Петровић

Логика нас учи да је наука друштвено-саопштив и логички кохерентан систем објашњења појава тачно одређеног предмета истраживања. Рогобатно, зар не? Тако, постоји неколико услова које би научна теорија требало да задовољи – проверљивост, критичност, свеобухватност, истинитост… Укратко, бежећи од догме, али тежећи истини, научне теорије су изложене критици, те се зато неретко возе ролеркостером доказивања, оповргавања, те модификовања, све у циљу обухватања што више тема, појава, феномена... Зато нам Homo sapiens sapiens, изашавши кроз портал времеплова, приповеда о томе да је био сведок и виновник различитих научно-технолошких револуција.

У систему наука, велики је број оних које су се декларисале ком „научном навијачком табору" припадају, сходно свом предмету истраживања, методама којима се користе и сл. Тако, неке су стриктне и строге, помало и шкрте на речима, а неке пак комуникативније и склоне надугачким филозофским расправама, док има и оних које су оријентисане на развој и примену технологије у свакодневици... Но, где је онда место једном разиграном девојчурку?

Говоре за њу да је најдруштвенија међу природњацима, али и да је најприроднија међу друштвењацима, а и са једнима и са другима се дружи уз свакојаку технику. Није камелеон, јер јој мимикрија није занимљива. Напросто, у којем год друштву да се нађе, биће ту да помири подељене разлике и мирољубиво споји на први поглед непремостиве супротности. Зато је и категоришемо као мостовску. Кроз еволутивни развој и њено дефинисање је било склоно модификацијама…

Примера ради, за време оних који су на агорама и форумима распредали између осталог и о томе да ће човек бити срећан једино ако живи у полису, живео је и онај који јој је кумовао, назвавши је *земљописом*. Нешто касније, онај који је поглед упирао час ка звезданом небу час ка бројкама, говорио је за њу да је њен циљ да омогући поглед на Земљу у целини, *тиме што ће се наносити на карту положаји местâ*… Такав поглед на њу је потрајао дуго, дуго.

Ушушкана у дескриптивној фази, остала је успавана док је нису пробудили Хумболт и Ритер. Додуше, било је једног трзаја у сну – Варенијусова „Општа географија". Иста је представљала зачетак погледа географије кроз научну призму, а све захваљујући иницијаторима новог века – Великим географским открићима. Међутим, нагло буђење и устајање из кревета умеју да буду неугодни и да изазову вртоглавицу…

Док је за Хумболта она *синтетска дисциплина која повезује опште са посебним уз помоћ мерења, картирања и регионализације*, Ритер осмишљава концепт да је *Земља дом човека*, те у складу са тим географију дефинише. Овакво поимање, на почетку XIX века, покренуло је надаље како рађање географских парадигми, тако и диференцирање географске науке. Свака од наредних парадигми износила је из своје перспективе чему у свом бивствовању девојчурак треба да тежи.

Поред мозаика - *изама* (детерминизам, посибилизам, индетерминизам, хорологизам, бихејвиоризам…), јавили су се и *радикални* и *системски* приступи, али и неминовна нетрпељивост између оних који су са Марса (физички географи) и оних који су са Венере (друштвени географи), како им тепају у научним круговима… А и међу њи-ма самима има бројних специјалистичких подела. Премда је таква последица еволуционог развоја географије несумњиво значајна добробит за научне кругове, ипак самог девојчурка је помало и збунила…

Без обзира на чињеницу што се све њене дисциплине користе посебном методом – оном методом, која у себи (да би била ваљана) садржи елементе просторности, системности, дијалектичности и историчности. Без обзира на спону да их све повезује исти предмет истраживања – географски омотач или, једноставно речено, простор око нас. Без обзира на чињеницу да континуитет у динамици развоја никада није био нарушен. Без обзира на допринос који и даље наука пружа, још увек није пронађен јак интегришући фактор који би помирио разлике. Или можда ипак јесте?

Мудри и искусни географи умеју да кажу да свако може да изабере своју *башту* и да је обрађује, налик *кртици* копајући што дубље у земљу и тиме трагајући за знањем. Но, некада је неопходно поједине *баште* сагледати из различитих перспектива – жабље, птичије, обрнуте, семантичке, колористичке… Но, како човек данашњице обично бира једну перспективу, сарадња је неминовна. Иста је иначе употпуњена својеврсним

коришћењем продуката насталих током „петог циклуса Кондратијева“, којем сведочимо. Стога, покушајмо то да сагледамо кроз примере.

*



Како нешто може уопште да буде насеље, а да нема нити једног становника или има, пак, пар становника? То не може бити насеље! Насеље. Насеобина. Дакле, населили су се људи. Живе људи! Не! Не, музеји на отвореном, саткани од кућа прекривених паучином и зараслих у коров. То није насеље. То је *сећање* на насеље – опустело место без икаквих функција.
А како смо стигли дотле?

Обично (није нужно да је тако) су у питању насеља која се налазе далеко од центра општине; насеље које карактерише планинска конфигурација рељефа, а некада и погранични положај. У инфраструктуру се слабо улагало, јер се популација одселила остављајући за собом ралâ и мотике, те одлазећи у градове, пресвлачила у плаве, а појединци и у беле оковратнике. Временом, места опустела, а градови популационо нарасли. А онда дође транзиција (ево, живимо је и даље…). Формира се пол развоја на оси Београд – Нови Сад, који налик усисивачу „гута“ популацију, јер она у жељи за бољим животним стандардом, неретко добровољно, мигрира ка истом. За стално. Зато нам и урбано опадање више не куца, већ увелико отвара врата…



А тамо, баш на бетонској џунгли не може да се дише од загађења. Ничу српске Калкуте. Штета што нико не носи сари… А фали и по која кравица. А ко пак и да их чува? Ко? Ко ће још да ради у *фабрици под отвореним небом*? Ко ће још да брине да ли оре или не оре по изохипси? Или колико годишње река земљишта однесе, јер није било обалоутврде или пак обичног растиња да то спречи? Ко? Кога је више брига да ли на стрмим падинама има шума или не и колики ће интензитет ерозије да буде, ако је нема и које све последице може њено одсуство да изазове? Или што плутају флаше по вештачким акумулацијама, рекама, потоцима… И шта се некога тиче што се гради и копа у заштићеним подручјима…

Заштићено – нешто се штити. Дакле, нешто се штити, јер је или младо или изузетно старо, или нежно (налик природи) или рањиво (попут природе) или угрожено (попут природе) или уникатно (опет, попут природе). Тиме што штитимо, можемо и да сачувамо. Ипак, не знам колико успевамо... Одлазимо у небодере, након напорног дана, жалећи се на њихову криптоклиму… А и сами доприносимо глобалном загађењу и климатским променама. Сви смо подједнако одговорни. Свих осам милијарди.

Сви су подједнако одговорни што је Алеч депресиван, што се повлачи у себе и неретко пусти по коју сузу… Или што се јављају ледени бегунци са Арктика, док се



они са Антарктика помало нећкају... Или што тропи већ три године плачу захваљујући Хиспаноамериканки. Или што на истим ширинама неки муче муку са сметовима, а други се купају у Ади… А Деда Мраз свима носи поклоне. То је неминовно. Па чак и онима који су решили да град замене селом, те се тако врате коренима и природи – било кроз пољопривреду, било кроз сеоски туризам, било кроз једноставан бег из саобраћајног колапса на Газели или Панчевцу… Јер и *музејима на отвореном* су потребни посетиоци, било млади било стари. Усамљени крш одавно жуди за пажњом, као и *сећања* на насеља… Можда ће некога коначно да буде брига.

Тако, да би се проблеми решили, потребни су и они који ће простор интегрално сагледати, уочити све његове специфичности, развити механизме, укључити географску логику и предложити решења. А свако решење исписано је и на посебном језику – језику карте. Дигиталне карте. Но, за све наведено неопходно је знање…

*

Несумњиво је да практичан значај географских истраживања има упориште у многобројним студијама, те да употреба географског метода представља важно место и у истраживањима других наука. Јер једино коришћењем географског метода, човек може спознати реалну слику догађаја и докучити зашто се одређени простори одликују одговарајућим квалитативним, те квантитативним показатељима. Бројке саме по себи не вреде ништа, ако их не вежемо за простор. Но, како је појам простора изузетно динамичан, његовом сагледавању треба приступити пажљиво и темељно. Понајбоље је сусрести се лице у лицем са проблемом и докучити зашто се нешто догодило у природи и које је последице оставило по човека, а које и он својим деланьем оставља на њу, те не заборавити да је њихов однос одувек био кармички.







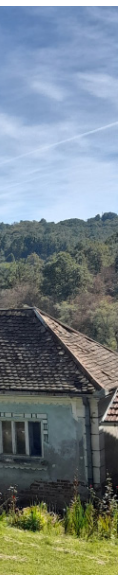
ДНЕВНИК ЈЕДНОГ ПОПИСИВАЧА

Пише: Сандра Вукашиновић



Под слоганом „Учествуј у попису – остави траг“, у периоду од 01.10. до 31.10.2022. године, спроведен је Попис становништва, домаћинстава и станова. Познато је да је попис комплексно и скупо статистичко истраживање које организује Републички завод за статистику, а на тај начин се обезбеђују подаци о укупном броју становника, просторном размештају становништва и њиховим демографским, етнокултурним, образовним, економским и другим карактеристикама, као и подаци о карактеристикама домаћинстава и породица и стамбеном фонду једне државе. У наредним редовима можете прочитати како је изгледало прикупљање података на терену, из угла једног пописивача.

На самом почетку дилема: пријавити се на конкурс за инструкторе или пописваче? Ипак, могућност контакта са становништвом и више времена за разговор и рад на терену превагнули су у корист пописивача. Обавезе пописивача започињу много пре 1. октобра, већ током лета извршена је селекција пријављених кандидата, а одмах затим уследила је и обука. Петодневну обуку чинили су теоријски део који је био веома замарајући и практичан рад у апликацији за прикупљање података. Сваки пописивач морао је успешно да овлада терминима: шта се у статистичком смислу сматра породицом, ко је лице које не припада породици, шта се сматра стамбеном зградом, како се дефинише помоћни објекат, шта се не пописује, шта је критични коменат пописа и сл. Први пут се приликом пописивања становништва користе лап топови, па је то значило много непознаница за пописиваче, инструкторе и општинске координаторе. Након успешне обуке следи најинтересантнији део, а то је обилазак терена са инструктором. Приликом пописивања у сеоском насељу олакшавајућа околност је то што је увек неки члан домаћинства код куће и може дати податке о осталим лицима, док у граду пописивач често наилази на празне станове.



Тридесет дана пописивања прошло је неостено захваљујући љубазним домаћинима, шаљивим и раздраганим причама, али и стрпљењу испитаника и пописивача. Свакодневно медијско промовисање Пописа и истицање значаја овог истраживања за сваку државу, допринело је томе да пописивачи углавном не буду изложени непријатностима на терену. Ипак, било је и неповерења и предрасуда код локалног становништва, па су се јавила питања: „Да ли су моји подаци заштићени?“, „Зашто је за статистику битна површина стана и број соба у стану?“, „Да ли ћу платити већи порез на имовину?“ „Колико сте плаћени?“, „У којој сте политичкој партији?“ и сл. Насупрот испитаницима који су давали податке о реалном стању имовине, било је и оних који су пријављивали мању површину стана јер процес легализације није завршен, а и постоји страх од опорезивања. Приликом постављања серије питања која се односе на етнокултурна обележја становништва, пописивач је морао бити пажљив, посебно код припадника националних мањина. Важно је било проценити саговорника, па у складу са тим изабрати приступ и начин постављања питања. Када се ради о домаћинству са пет или више чланова, а само један члан је код куће и даје податке за остале, редовне су биле шале да га остали морају наградити за стрпљење и издвојено време. Нажалост, слика са терена је таква да су реткост породице са више од двоје деце, велики је број самачких и старачких домаћинстава, напуштених кућа, станова који се користе само повремено и викендица. Након целодневног, напорног рада на терену, враћате се препуни утисака о раз-говорима уз кафу и домаћи сок, домаћу питу, а на задњем седишту аутомобила поред рачунарске опреме пуне кесе јабука и крушака које су вам спремили домаћини да вам се нађе. Заспите уморни, али са осмехом.

На крају, важно је да схватимо да се још једном у пракси показало колико је ова „наша“ географија свеобухватна и применљива, повезана са свиме што нас окружује и где на први поглед не бисмо могли претпоставити да постоји веза. Географи поседују знања о становништву, насељима, лако се сналазе на карти и помоћу ње оријентишу у простору, а све ово је олакшало пописвање и помогло да се разуме суштина и сврха постављања одређених питања из пописнице. Јасно је да географска знања и вештине доприносе већем квалитету прикупљених података. Попис становништва, домаћинстава и станова 2022. године – драгоцено и корисно искуство.

Из села Чибутковица, југ градске општине Лазаревац...

Пише: Немања Јосифов



Почетак је 1969. године и значајни догађаји у светској историји се дешавају.

У јануару Ричард Никсон је инаугурисан за 37. председника Сједињених Америчких Држава. Хладни рат се наставља. Обе стране (САД и СССР) желе да докажу своју супериорност у свим сферама живота, па се трка у наоружању претвара у праву „свемирску трку". Она је започела још 1957. године када је Совјетски Савез лансирао сателит „Спутњик 1". Те 1969. године, Американци се спремају да пошаљу прве људе који ће крочити на Месец, јер су претходно Јурij Гагарин 1961. и Валентина Терјешкова 1963. године били први мушкарац и жена у свемиру. Свет са нестрпљењем чека мисију „Аполо 11".

Паралелно са овим, у Југославији, припрема се један велики подухват спелеолога Милутина Вељковића. Он жели да постане човек који ће најдуже боравити под земљом и тако ући у анале светске историје, и то баш у години када Нил Армстронг, Баз Олдрин и Мајкл Колинс одлазе да истражују Месец...

Овај заљубљеник у природу хоће да добровољно буде зазидан у пећини и обори рекорд који држи Француз Анри Фију који је 109 дана боравио под земљом и тако ушао у Гинисову књигу. Тај подухват је веома интересантан, али и ризичан. За локацију на којој ће боравити, овај Зајечарац, бира пећину Самар у атару насеља Копајкошара у општини Сврљиг. Поменута пећина лоцирана је на обронцима планине Калафат и дуга је 3 km. Формирала ју је Копајкошарска река. Понорница се улива на једном крају пећине изнад чијег се улаза налази прераст – природни камени мост. Одатле води главни канал пећине, који је тунелског типа и на појединим местима изгледа као кањон, обилује вировима и каскадама. Због тога, али још више због бројних водених препрека и лавиринata, не препоручује се самосталан улазак и обилазак пећине. Поменута понорница излази на другом крају пећине правећи водопад око 5 m висок. У пећини пронађена је до сада најбоље очувана лобања пећинског лава у Србији, али и остаци пећинског медведа и кабалоидног коња. Са осталим пећинама у околини чини јединствени пећински систем. Тај систем Самар од 1955. године решењем Завода за заштиту природе наше земље налази се под заштитом државе.

Но, да се вратимо нашем главном јунаку – Милутину



"СПЕЛЕОНАУТ"





Вељковићу. Он је рођен 1935. године у Зајечару, био је југословенски спелеолог, електричар и студент физике. Године 1969. креће пут Копајкошаре у намери да успе у својој мисији и стекне славу светских размера. У пећину Самар улази 24. јуна 1969. године, а излази 29. септембра 1970. године, после 464 дана, односно 15 месеци. Том приликом је уписан у Гинисову књигу рекорда. На изласку из пећине Самар дочекало га је више хиљада људи. Прича се да је Милутин успео у својој мисији уз помоћ непрестаног одржавања радио-везе са селом. Током дугог периода проведеног под земљом хранио се из конзерви и двопеком, а имао је и симболично осветљење. Наиме, уз помоћ агрегата који је имао у пећини радила је Вељковићева радио-станица, као и 30 сијалица, а поседовао је довољне количине лекова, плинску боцу, микроскоп, писаћу машину и инструменте за мерење температуре и влаге. Током свог дуготрајног боравка у пећини, Милутин Вељковић се бавио и археолошким ископавањима. Истражујући просторије пећине пронашао је људску вилицу, копље ратника из неутврђеног историјског периода, велики број животињских костију, неких потпуно непознатих.

О свом боравку у пећини Самар објавио је књигу под насловом *„Под каменим небом"*. Ту помиње свакодневне послове које је обављао током боравка у пећини као што су припремање кафе или прикупљање пећинске фауне и свега осталог под земљом, али и веома драматична збивања – када је сам себи извадио зуб, чежњу за женом, борбу с надошлом бујицом, повремене халуцинације и много шта друго. Стекао је светску славу и постао медијска звезда. Године 1976. одлази у Америку и више се не враћа у Србију. Преминуо је 2011. године у Сједињеним Америчким Државама, а у његову част снимљен је и документарни филм *„Спелеонаут"* / *„Под каменим небом"* Соње Ђекић са циљем да се сачува од заборава сећање на овај јединствен успех који ће тешко икада бити поновљен.

Поменуту пећину сам посетио у мају 2020. године и остао фасциниран њеном величином, лепотом, али и значајем који има. Туристи су у прилици да посете и Етно музеј „Копајкошара" где се могу видети традиционални алати, предмети, богато музејско наслеђе и поставка посвећена Милутину Вељковићу и његовом подвигу. Седамдесетих година прошлог века за Милутина и пећину Самар знали су многи широм Југославије, али и света. Временом је тај невероватан подухват заборављен, те се њега сећају само Милутинова родбина и мештани насеља у ком је ушао у легенду. Нажалост, данас је овај спелеолошки бисер слабо посећен и за њега осим мештана Копајкошаре зна само мали број људи, пре свега авантуриста и заљубљеника у природу. Због свега реченог, препоручио бих сваком да обиђе бајковиту Копајкошару и пећину Самар која је од Београда удаљена око 270 km, а од Сврљига 15 km. Предиван осећај не може се описати речима, већ само доживети.

ЈАДНО СТАЊЕ, А МОЖДА И НЕШТО ГОРЕ! УПС!

Пише: Ненад Живковић

Растко Немањић је био сасвим здрав и нормалан дечак. Тата Стефан и мама Ана су му омогућили све што би пожелео, а то је за једног племића подразумевало остварење баш, баш свих снова. У данашње време би то значило да има неограничен буџет, да може да бира локације у свету које ће посећивати својим џетом, да вози најлуксузније аутомобиле, има армију слуга и добије за девојку, касније и супругу, коју пожели. Ко би се, реално, од нас одрекао тога? А Растко, седамнаестогодишњак, презре сву славу и богатство и побеже од куће у неку пустару далеку 1.000 km. Остало је историја... Е сад, да тај клинац то није урадио, моје је слободно мишљење, да би Србија и Срби доживели тужну судбину, попут неких чије име не смем да спомињем. Дакле, само једна одлука, али тешка, и један здрави покушај, а онда су се отворила небеса, пригрлила дечака и њиме утрла пут у вечност читавом народу.

О том путу, искушењима, успонима и падовима су написане силне књиге, али то није предмет ових редова. Вратимо се за тренутак Светом Сави. Његово име, баш овако написано, носе бројне школе и установе у Србији. Дан његовог уснућа је празник који се обележава на васцелој планети, код нас пригодним програмима и академијама у државним установама, а у православним храмовима вечерњим бденијима и јутарњим литургијама. Чини се, ипак, да школе и образовне установе окупљају највећи број оних који тог дана одају пошту светоме. Коначно, тај дан је званично дан свих ђака и просветара. Ипак, нешто није у реду. Сво то официјално величање и прослављање Светог Саве код нас као да је у неком раскораку, има неку празнину. Мада се помињу све његове заслуге, поготову у просвећивању Србије, упорно се прећуткује ко је он заиста био. СВЕТИ САВА. Па ако је СВЕТ, а несумњиво је, под чијим патронатом је он подигао српски народ, ко му је био надахнуће и инспирација, коме се заклињао, коме је живот посветио и без кога би остао само добри племић Растко? Зар није Тај, Неко, бар достојан помена, ако га сам Сава поставља далеко изнад себе и сведочи да без Његове помоћи не може чинити ништа? Е, ту је проблем. Многи би га данас ревносније прослављали само кад би у називу школа стајало Растко Немањић, а не Свети Сава. Овако, потпуно смо га расплутили, у школама се величају његове световне победе, а у цркви оне добијене свише. Можда ту и има логике, наше секуларно друштво више од пола прошлог века није дозвољавало да у наш образовни систем уђе било шта друго осим научних „истина". Па како је онда преживео СВЕТИ Сава? Сам ..г зна! Вероватно да су називи додељени још раније, онда када је наша интелигенција с поносом истицала то име, с њим устајала и с њим у постељу одлазила. А када је наступила пошаст комунизма већ је било касно да се једно такво име компромитује. Само ћемо му сузити спектар делатности. А са доласком новог миленијума и „отварањем очију и ума" у тзв. демократији, ствари се по том питању нису много промениле. У борби против ..г. комунистичку догму мења научна догма, тако да веронаука има локалне домете. А заправо једно другом уопште не сметају! У ствари су један исти извор! Али зато смета некима који се не могу остварити на оба поља, па брже боље траже кривца, по правилу и принципу држте лопова! Зато смо и даље сведоци шизофрене ситуације у нашим школама и на факултетима. Тако ће верујући директор допустити да Сава добије све почасти на дан прослављања, а онај други ће омогућити (по морању) да се помене Растко. А тек на Универзитету! Дуго је постојала јерес да наука има нешто с тим, „оностраним". Пази, наука, мотор човечанства, најчистија и најузвишенија људска делатност, она којој дугујемо све што смо као људи постигли и која се никад не доводи у питање! Па зар њој да супротставимо и подчинимо Нешто што се не може опипати, доказати? Зар То да уведемо у учионице и кабинете, Томе да се клањамо и То да величамо? Па зар То не припада некој историји, неком миту, залуделим и заблуделим људима опчињеним догађајима од пре две хиљаде година! Зашто смо дозволили да се То име помиње на најсветијем месту данашњице, за Катедром! То није требало, никако! Свети Сава, у реду, он је нешто друго, он је наш човек и свака му част за све што је урадио, али Он, молим вас, па какве везе има са нама и... Светим Савом?

П.С: Пре неколико година је један за(б)лудели члан колектива Географског факултета довео попа чијој парохији иначе припада зграда у Земуну како би је осветао и благословио да буде на здравље и напредак свих запослених и студената. Православни свештеник у државној институцији Србије! Причао после тај, члан колектива, да како је поп ишао из ходника у ходник, учионице и кабинете, тако су волшебно нестајали људи испред њега. А по одласку, све је проврело! И није се завршило на томе, тај иницијатор освештавања је морао да одговара пред колегама зашто је довео Светог Саву на факултет! Машала!

ЖИВОТ У НАЈСЕВЕРНИЈЕМ НАСЕЉУ НА ЗЕМЉИ

Пише: Тамара Станковић

На североисточном делу острва Елземир у Нунавуту, постоји војна и истраживачка станица звана Алерт. У склопу поставе сарађују три службе: Служба за узбуну канадских снага (SFC); Служба животне средине и климатских промена Канаде (ECCC); GWA (Global Atmosopheric Watch). Станица



је основана после Другог светског рата и била стално насељена од 1950. године. Особље Алерта се састоји од војних лица и цивила. Војници бораве по шест месеци, након чега долази до замене. Цивили бораве по два месеца и потом одлазе својим кућама и после два месеца остварују могућност да се поново врате. За време Хладног рата у Алерту је живело до 300 људи, док сада има мање од 80. С обзиром да се налази само 817 km од северног пола, јасно је да су природни услови веома сурови и негостољубиви. Овде се долази искључиво због посла. Због малог броја људи, углавном су послови који се обављају дуплирани. Није дозвољено довођење деце и животиња! Посао у Алерту не могу добити људи који су подложни депресији и алкохолу. У самој станици није дозвољено поседовање и конзумирање алкохола. Потребно је да сви радници буду у приправности јер овде свака активност представља огроман ризик.

Једини начин да се допре до Алерта је ваздушним или воденим путем. У станици постоји аеродром са пистом чија је дужина 1.676 km. Та дужина одговара крупном војном транспортном авиону (C-17 Globemaster). Приликом слетања потребно је да писта целом дужином буде слободна како би преоптерећен авион могао да се приземљи. Пре одласка у Алерт, особље мора да прође кроз физичко и психичко тестирање. Морају бити потпуно здрави и способни. Иако имају доктора, залихе лекова и опреме за хитне ситуације, немају болницу. Свака тежа здравствена компликација захтева евакуацију. Међутим, цео процес може да траје од 18 до 36 сати у зависности од природних услова.

Недељно се врши достава потрепштина и горива. Треба имати у виду да је вода битна колико и гориво, не само због потребе људи већ и због хлађења прегрејане опреме. Ради превенције пожара у близини станице су поставили резервоаре воде са великим капацитетом. У станици је увек пет професионалних ватрогасаца, али се на обуку пријављује око десет добровољаца сваке недеље.

Људи који дођу ту бивају изоловани од остатка света. Њихов контакт са породицом и пријатељима се знатно смањује и једини људи на које могу да се ослоне јесу сарадници. Заједница која се формира је топла, весела и отворена ка новим придошлицама. На неки начин постају као друга породица. При пријему новог члана у станицу, стражар салутира без обрзира на статус и пушта их у главну салу, где је већина особља окупљена. Приређује се свечани пријем, уз говор добродошлице, аплауз и гозбу у част новог колеге. Након тога следи обилазак споменика где генерал одаје почаст сваком изгубљеном животу. Потом следи смештање у собу и расподела активности. Сви чланови, без обзира на занимање и положај се третирају са поштовањем. Они чине све што могу да свакодневни живот учине што нормалнијим. Организују се различити догађаји како би се дани испунили. Приређује се маскенбал, вече игара и филмова, вече комедије и музике, игра се шах, гледа се спорт, уче се нове вештине... У току кратких лета обично се организује обилазак природе.

Алерт је толико близу северном полу да не може да се повеже са сателитом већину времена. То је могуће уколико се унапред све испланира. Комуникација са спољашњим светом се обезбеђује сваке суботе и за празнике. То се ради како би се морал очувао и донекле смањила чежња за породицом.

Ово само показује да су услови живота у Алерту потпуно другачији од остатка света и свега што знамо.

У ИСТРАЖИВАЧКОЈ МИСИЈИ НА УНИВЕРЗИТЕТУ У ПОРТУ



Пише: Даница Ђуркин

Знала сам да ћу му се вратити. Свако има неко место коме се враћа. На страну што сам знала, од тренутка када је авион дотакао писту, а мене „спржио“ топлотни талас, и то онај који дуго није забележен, да ћу му се у маштањима често враћати, али нисам ни слутила да ће се прилика за прави повратак указати овако брзо.

Сама на другом крају Европе?! Како ћу се снаћи и да ли ћу „преживети“ месец дана у страној држави сама? Како ћу и да ли моћи да радим и испуним све што се од мене у овом пројекту очекује? Никада нисам учествовала на овако нечему, што је истовремено било и примамљиво, али и ризично искуство.

Град познајем. Па, бар онолико колико се туристички град за три дана може упознати... Са Португалом сам, генерално, мање-више, на „ти“. Необјашњиви осећај познатости и припадности развијен је непосредно након оног авионског дотицања писте и моје топлотне спржености, али, ипак... Једна ствар је путовати у друштву, а сасвим друга живети и радити у другој држави, на другом универзитету, са научницима и истраживачима из тако великог института. Ово друго, морам признати, већ дуго се налази на мојој листи искустава које желим испробати – живети и радити у страној држави. Нисам замишљала да ће прилика за штиклирањем једног од жељених искустава доћи у овом облику, просто, није је било на радару сада, а вечити перфекциониста у мени не уме баш да дела у унапред неиспланираним ситуацијама. Али, шта зна глава шта је срцу блиско...

Иако је полазак у ову авантуру био несигуран до два дана пре полетања, са пола „главе“ у ваздушном простору високо изнад европског континента и душом на обали Атлантика, реших да пробам да искористим шансу коју сам добила.

Наиме, током летњег боравка у Лисабону и Порту, имала сам прилику да посетим неколико Универзитета и Института, као и да разговарам са професорима и истраживачима о темама које су заједничка област интересовања и рада – урбана географија, урбани развој, те урбано опадање и урбано планирање. Студијске посете обавила сам у Истраживачком центру NOVA FCSH Факултета друштвених и хуманистичких наука - Универзитет у Лисабону, Факултету и Институту за географију и просторно планирање – Универзитет у Лисабону и Истраживачком центру CITTA и на Факултету техничких наука - Универзитет у Порту. Ове посете махом су биле усмерене на размену искустава, савета и конкретних питања везаних за израду докторске дисертације и научних радова, али и могућности и шанси за сарадњом на вишем нивоу, која је, након мање од три месеца и уследила.

Аплицирањем на европски пројекат *Cost Action CA17125 „Public Value Capture of Increasing Property Value“ (PuVaCa)* добила сам стипендију за кратку истраживачку мисију (читај: научни рад), која је подразумевала рад у Истраживачком центру CITTA (Research Centre for Territory, Transports and Environment) и на Факултету техничких наука (FEUP) Универзитета у Порту. И тако период од 3. до 29. октобра провела сам радећи и живећи у Порту.

Приликом самог аплицирања, неопходно је осмислити пројекат, односно рад, као и план рада за време боравка тамо, а све у договору са ментором са институције у којој се боравак врши. За ову врсту стипендије (кратка истраживачка мисија) могу се пријавити сви студенти докторских студија. Период боравка износи од једне до три недеље, а могуће је пријавити се за оне државе, односно институције које су учеснице актуелног Cost Action пројекта за који се пријављујете. Сходно дужини боравка, дистанци између земаља и сл. подноси се пријава за вредност гранта - износ стипендије. Оно што је неопходно знати јесте да сама пријава захтева позивно писмо са институције за коју сте се одлучили, односно писмо ментора – особе са којом ћете сарађивати и која ће пратити ваш рад током пројекта. Такође, значајна може бити и информација да се стипендија исплаћује у



потпуности након обављене посете. По завршетку пројекта ментор прегледа и оцењује ваш рад. Потом се руководиоцима радне групе и целокупног пројекта подноси извештај о оствареним резултатима, њиховој компатибилности са формулисаним планом рада, главним закључцима и будућим корацима за сарадњу између истраживача и институција.

Тема пројекта са којим сам аплицирала била је *„Land value increase as an opportunity for shrinking cities in Serbia: A comparison between the cities Stara Pazova and Gornji Milanovac“*. Као што видите, простор истраживања нема везе са Португалом. Стога, пречесто су ми постављена питања или коментари „Баш је било неопходно да за то проучавање одеш чак тамо. Зар мораш да идеш тамо, а бавиш се простором Србије? Зашто би они такву тему одобрили? итд.“

Па ипак, приликом пријаве и израде теме није било никаквих проблема, нити питања. Зашто? Зато што је први циљ оваквог типа истраживачког боравка стицање нових вештина, знања, алата и информација које вам нису доступне у институцији из које долазите. Поред тога, у потпуности вам је на располагању прегршт стране литературе. Такође, значајна је сама сарадња која се остварује са људима које упознајете, било да са њима директно радите, или само разговарате. На овом пројекту радила сам са професорком која је једна од тренутно најактуелнијих истраживача у области којом се бавим. Упознавање са другим перспективама и увидима, начинима рада, од одабира теме, преко постављања до спровођења истраживања, новим идејама и алатима, представљају кључну вредност сваке, па и моје истраживачке мисије. Ништа мање важно није ни успостављање међуинституцијалне сарадње и укључивање наше институције Географског факултета у Cost Action пројекте.

Не знам када су тачно Португалци постали радохолици, али јесу, тако да, упркос њиховој опуштености и срдачности, време рада веома озбиљно схватају. Сам боравак и рад на факултету, захваљујући лепо организованом амбијенту, као и великом броју увек распеваних студената, био је изузетно пријатан. Библиотека, на чак шест спратова, оставила ме је без речи, поготово првог дана, када су ме избацили из исте како сам дочекала време затварања. Толико брзо оно лети међу бескрајним редовима најразноврснијег стручног штива. Захваљујући великом броју страних студената, португалски, који ми је готово постао свакодневни језик комуникације, шпански, италијански и разни словенски језици чинили су да се и ја, вероватно једина особа из Србије у том тренутку, осетим као део FEUP-а. Посебно ће ми остати у сећању њихова „света“ пауза за ручак, на чије време (12-14h) ми је, испрва, било тешко навићи се, али коју сам врло брзо усвојила као спствени животни стил. Свако јурцање након радног дана за нестварним заласцима сунца, посебно оним на океанској обали, долазили су као награда за уложени труд.

Наравно, мимо библиотекачких истраживања, крајње неопходна и, за моја радозналa чула, кључна су била и теренска. Стога сам сваки слободни тренутак користила да осетим како живи моја резиденција - Порто, истражим неке нове градове - Авеиро, Гимараеш, Брагу, Коимбру итд., али и вратим се оном, моме срцу најдражем - Лисабону.

Слагала бих када бих рекла да се нисам радовала повратку кући. Иако је Португал постао мој други дом, у коме сам оставила део душе да му се враћам, месец дана самосталног живота и рада у овом тренутку био ми је сасвим довољан...

...Авион је дотакао београдску писту и тиме је моја португалска авантура завршена, за сада... до нових изазова, нових искустава, нових доживљаја.



MIGREC НА УНИВЕРЗИТЕТУ У ШЕФИЛДУ

Географско знање не познаје границе! Као наука која интегрише сазнања природних и друштвених научних дисциплина, географија наоружава студенте широким знањем које се може применити у различите истраживачке или практичне сврхе. Младим географима, познаваоцима просторних појава и процеса и верној деци краљице науке, како ономад рече за географију професор емеритус Стеван Станковић, отворена су врата да откривају свет са различитих аспеката и обликују га по својој мери.

Попут већине наших колегиница и колега који су изабрали истраживачки позив, научном раду приступила сам током мастер студија. На почетку своје академске каријере имала сам ту привилегију да будем прикључена различитим научно-истраживачким пројектима који су касније обликовали мој истраживачки пут. Иако сам по завршетку сваког пројекта била за лествицу опремљенија знањем, вештинама, и богатија, не само академским већ и животним искуством, пројекат који заузима посебан кутак у мом срцу је MIGREC (Migration, Integration and Governance Research Centre). Имплементација овог пројекта започела је у октобру 2019. године.

Не схвативши у потпуности тада какав ће утицај овај пројекат имати на мој академски развој, прихватила сам да будем део истог. У годинама које су уследиле искристалисале су се благодети те одлуке. Рад на MIGREC заснивао се на процесу константног усавршавања кроз бројне тематске семинаре, радионице, курсеве, летње и зимске школе миграција, читалачке групе и слично. С обзиром на то да је овај пројекат директно третирао тематику миграција становништва која је у фокусу мог научног интересовања, постепено су ми се развијале нове идеје које сам могла да применим у својим истраживањима. Чланови пројекта били су наставници, сарадници и истраживачи Универзитета у Београду и различитих универзитета и организација из Велике Британије и Грчке. То је омогућило да блиско сарађујем са најбољим домаћим и иностраним стручњацима из области миграција и да на тај начин унапређујем своје знање и вештине.

Међу бројним активностима пројекта посебно су се истакле студијске посете захваљујући којима смо били у прилици да радимо и путујемо. Једна од студијских посета која је оставила посебан утисак на мене била је она на Универзитету у Шефилду, реализована у децембру 2022. године. На челу са професорком Наталијом Перишић, руководиоцем MIGREC и редовном професорком на Факултету политичких наука УБ, путем Велике Британије тог 4. децембра 2022. године из Београда је кренула делегација наставника и сарадника. Боје Географског факултета Универзитета у Београду браниле смо професорка Даница Шантић и ја. Иако су путу претходиле недеље неизвесности да ли ћемо добити визе, да ли ћемо уопште моћи да кренемо на пут, све се заборавило оног тренутка када је авион узлетео за Лондон.



Након слетања на Хитроу, уследио је пут ка Шефилду - једном од најзначајнијих универзитетских центара Европе и света. После неколико сати комбиноване вожње возом и аутобусом, стигли смо на наше одредиште. Тмурно, помало мрачно место са зградама са хиљаду нијанси браон боје, улице пуне студената и осећај да смо залутали у некој од реплика серијала Хари Потер први су утисци о граду. У мору хиљаду емоција које су истовремено обузеле моје биће, захвалност да сам на месту на којем нисам ни сањала да ћу бити је преовладала.

Активности дефинисане пројектом започеле су наредног дана. Концепт студијске посете заснивао се на подједнаком садржају кабинетског и теренског рада. Стога, током боравка у Шефилду имали смо прилику да чујемо више о научним пројектима Групе за истраживање миграција Универзитета у Шефилду, самом приступу миграционој проблематици, те да се упознамо са методолошким апаратом који истраживачи са овог универзитета примењују у својим истраживањима.

Пише: Милица Ланговић

Осим тога, било нам је омогућено да на терену увидимо ефекте миграција на антропогени пејзаж и социо-економске токове једне од најважнијих држава пријема миграната. С тим у вези, посетили смо Ротерхем, градско насеље и мултикултурално подручје које представља дом за мигранте из различитих делова света, претежно Азије и Европе. На примеру овог града могли смо да сагледамо просторне разлике између области које настањују различите популације миграната и да прошетамо дуж тзв. друштвених граница. Једна група истраживача, у којој сам била и ја, обишла је део Ротерхема у којем живе мигранти из Пакистана, а друга група у којем живе Роми.

Студијска посета укључила је и обилазак једног од својеврсних мигрантских центара у Шефилду (U-mix Centre) у оквиру којег се спроводи пројекат *„Фудбал уједињује, расизам раздваја“*. У просторијама овог центра мигранти имају могућност да проводе време, играју фудбал и друже се. У целокупан пројекат укључени су и волонтери који су задужени за додатне активности попут организовања курсева енглеског језика и слично. Објекат има библиотеку, музички студио, теретану и још неколико просторија које су на располагању мигрантима. Циљ пројекта је обезбеђивање боље интеграције миграната у друштво Велике Британије и формирање заједнице без расизма и дискриминације.

Од прегршт позитивних утисака, вредни помена су и гостопримство колега са Универзитета у Шефилду и успешна сарадња током целокупног боравка... јутарња шетња од Ротланд хотела у којем смо били смештени до Интердисциплинарног центра Друштвених наука (ICOSS) где су се одржавала предавања и одакле смо кретали путем Ротерхема и мигрантског центра... шарене боје Шефилда ноћу украшеног тик пред божићне и новогодишње празнике... мириси индијске и пакистанске кухиње који су се



осећали на сваком кораку... посете Јорку, Ливерпулу и Лондону (о којима ће више речи бити у неком од наредних бројева БГ листа).

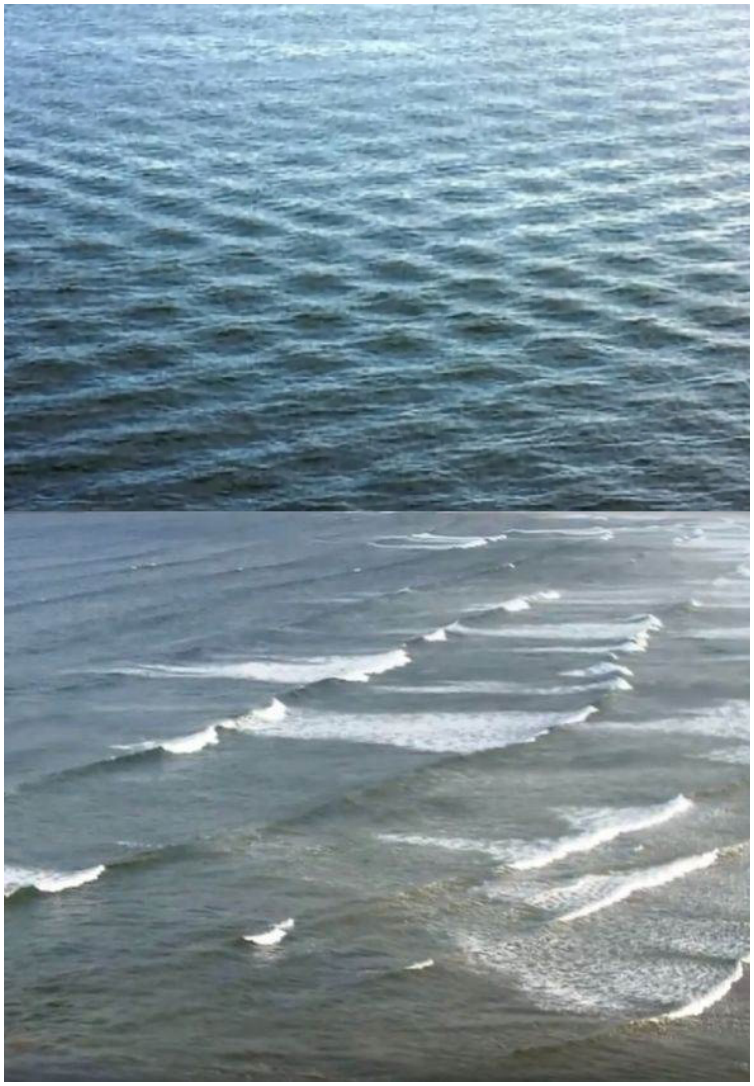
У Београд смо се вратили пуни прича, нових истраживачких визија и срушених предрасуда које смо имали о Великој Британији. Неколико месеци након ове студијске посете, на Факултету политичких наука Универзитета у Београду организована је научна конференција којом је званично завршена вишегодишња реализација MIGREC, а са њим и једно дивно поглавље у животима свих нас који смо били део њега. Ипак, без сумње ефекти овог пројекта ће се осећати још дуго. Рад на MIGREC потврдио је неке од основних животних лекција попут оних да је љубазност увек у моди, да лепа мисао креира лепа искуства и да се вредан рад и залагање увек исплате. Захваљујући MIGREC родила су се нова другарства, и сарадња са професорима и колегама са Факултета политичких наука Универзитета у Београду се и даље наставља. На крају крајева то је и најважније.



КАКО НАСТАЈЕ УКРШТЕНО МОРЕ?

Пише: Денис Поповић

Вероватно сте скролујући по друштвеним мрежама (Instagramu) на функцији reels приметили да се у последње време од стране бројних фотографа на њиховим објавама највише налазе водене површине. То су у великом броју случајева океанске и морске површине које својом величином заузимају највећи проценат на Земљи. Уједно, по мом мишљењу, то су и најлепши сницми. Услед скролловања случајно сам налетео на један специфичан природни феномен који је почео да привлачи пажњу великом броју људи, а то су свакако ***коцкасти таласи*** или како су још познати укрштени таласи - специфичан природни феномен који се најчешће јавља у океанима, али неретко може да се уочи и на морским површинама.



Интересантан је сам начин постанка таласа. Наиме, таласи се формирају на површини водене масе услед дејства ветра који настаје посредством кретања ваздушних маса услед неједнакости у температури вазудха и ваздушном притиску. Када ветар дува преко водене површине он својим дејством покреће воду и доводи до кретања водене масе. Таласи настају услед дејства ветра али и субмаринских трусова и вулканских ерупција. Таласи могу путовати и хиљадама километара пре него што дођу до обале. Оно што је специфично за сам талас јесу свакако његове димензије, које зависе од брзине и интензитета ветра и величине водене површине односно водене масе преко које дува.

Када смо добили представу како настају таласи и који фактори условљавају њихов настанак можемо лакше да схватимо постанак коцкастих таласа. Коцкасти таласи формирају се као последица сусретања два система таласа који се сустичу под углом који је једнак или мало већи од 45°. Најчешће се јавља услед сусрета два непаралелна система таласа. Узрок за њихов настанак је поред ветра свакако утицај гравитације и атмосферске прилике у датом моменту. Таласи углавном нису опасни, али увек треба бити на опрезу. У овој прилици их треба избегавати, јер су морске струје које се овде сусрећу изузетно јаке. За посматрање коцкастих таласа најбоље је попети се на неку тачку са које се види водена површина, уколико се гледа са плаже немогуће их је видети и то је велика опасност за потенцијалне купаче.

Најбољи пример колико су они опасни јесте свакако истраживање Европске свемирске агенције која је испитивајући океанску и морску површину утврдила да се бродоломи најчешће дешавају за време овог природног феномена. Простор који је означен као место на коме се најчешће бележи овај природни феномен је океанска област око Новог Зеланда и Француске.

ИМА ЛИ ЛАЛА И СОСА ВАН БАНАТА?

Пише: Марко Владимировић

Лале и Сосе су одомаћени назив за житеље Баната. Они се препознају по свом карактеристичном говору, посебно старији људи, који спајају српске речи и модификоване германизме, мађаризме и турцизме, зачињени дугим растезањем самогласника у управном говору.

Према легенди становништво Баната је добило назив „Лале“ после победе Марије Терезије над Турцима, негде у Бачкој где је уприличена велика војничка смотра. Постројени пред царицом стајали су прекаљени борци из Бачке и Срема. Долазак Банаћана био је несигуран, јер набујала Тиса није дозвољавала прелазак у Бачку. Примивши рапорт, царица је обишла ешалон војника, где је уручивала одликовања и ордење. Долазак Банаћана је шокирао високе официре и царске достојанственике јер одликовања нису била припремљена за њих. Видевши да нема припремљене гвоздене колајне, царица се није збунила већ је са себе скинула свој скупоцни, златни царски брош на коме је у облику привеска била прелепа лала. Са задовољством је пришла банатским официру и ставила му га око врата. За време ручка, након смотре, љубоморни војници и официри исмевали су Банаћанина ословљавајући га - Лалом. Од тог дана до данас Банаћани остадоше Лале.

Велики број Лала живи у Војводини, у Банату, али постоји мањи број Лала и Соса које живе на тлу Перипанонске Србије, у равници Стиг.

Стиг је микрорегија Перипанонске Србије, која обухвата слив доње Млаве, од Горњачке клисуре до ушћа у реку Дунав. Стиг је веома плодна регија, али слабо насељена. У овој микрорегији, у оквиру Браничевске области налази се рурално насеље Островац у коме живе Лале и Сосе.

Острово је мало село, које припада Граду Пожаревцу. Са свих страна је окружено водом: са северне стране Дунавом, а са јужне Дунавцем. Назив је добило захваљујући Аустроугарима који нису могли да изговоре незгодну српску реч „острво“, те су говорили „острово“. Почетком XX века природа се поиграла са Островцима, учинивши да до тада главни ток Дунав ослаби, а рукавац постане главни ток. Тако је Острово остало на десној обали реке Дунав.

Село Островац према свом изгледу много подсећа на војвођански тип насеља, војвођанска градња, ушорени тип улица, артешка вода, чине Острово специфичним и занимљивим местом јужно од Дунава. Свако ко закорачи у то село има осећај да се нашао у Банату. Људи у овом селу живе по банатским обичајима, традицији и култури.



Село Островац на Великој дунавској ади до Првог светског рата припадало је Аустро-угарској монархији. На месту где је данас костолачки Дунавац, некада је био пловни пут Дунава. Немци су због градње термоелектране у Костолцу током Другог светског рата рукавац преградили насипом и тако је Острово спојено са копном, а Лале и Сосе су постали Стижани.

У овом селу се у шали каже *„Да се моле Богу у Вршцу, а Пожаревац им наплаћује порез“*, јер њихова црква припада банатској епархији. У Острову је све као у Банату. Од типично пречанских имена Мита и Ђура и презимена која се не завршавају на „ић“, преко широких шорова, до ајнфорт капија и украшених амбара. На кућама стишких Лала и Соса је и незаобилазни кибиц - фенстер, прозор кога од осталих прозора разликује то што је истурен према улици и има стакла са стране, да би снаша која седи у прозору могла боље видети ко се креће шором или сокаком.

У селу Островац се сваке године организује туристичка манифестација „Островачки бећарац“, такмичење у припреми банатских специјалитета и певању бећараца. Циљ ове манифестације јесте да подсете на времена када се живело другачије, кад су шором ишле чезе, а у Острову живело много више људи. Такође, да подсети на порекло, традицију, културу и обичаје ових Банаћана који су одвојени од Баната.

Када долазите у Островац, низ шор можете још чути, нарочито код старијих људи тај леп и симпатичан лалински или лалошки говор, који вас подсећа на лепу, равну и шаренолику Војводину.

ДА ЛИ ЈЕ ПЛАНЕТА ПРЕНАСЕЉЕНА?

Пише: Милица Иванов

Сигурно је да се свако од нас у свом животу нашао у гужви; да ли на неком протесту, путу или концерту и понекад се запитао одакле долази оволико људи? Да ли је могуће да су сви данас кренули некуд или одлучили да дођу баш овде? А можда не схвативши да то нису сви, да заправо није у питању ни делић укупне светске популације која се креће свакога дана и да то није само баш данас... Одатле када сагледамо статистику можемо приметити да је број становника на нашој планети у односу на пре пар векова огроман, када је тај број досегао једва 500 милиона 1650. године. Од тада до данас тај број знатно је порастао за кратак временски период на чак 8 милијарди, због чега се полемика о пренасељености кроз деценије понавља. Свој врхунац досегла је у 2022. години појавом управо тог осмомилијардитог становника на нашој планети 15. новембра. Чини се да се питање пренасељености поставља заправо из страха колико земља може да подржи и издржи, због чега је знатно више песимиста, односно оних који сматрају да нас је превише и да нас то води у пропаст. Са друге стране имамо и оптимисте који заправо тај пораст броја становника виде као добробит за нашу планету, у виду повећања економског раста и развоја самим тим и повећања разноликости и богатства културе. Али ко је заправо у праву?

Не можемо оповргнути чињеницу да нас је заиста много, као ни то да сама земља смањењем својих ресурса може доћи у ситуацију да не може да нас снабдева. Али, да ли нас је заправо превише? Окренимо се око себе и погледајмо у свет - са једне стране имамо азијске државе Кину и Индију које називамо популационим џиновима са својих скоро милијарду и по становника и које заједно чине око трећине светске популације данас. Интензиван раст броја становника у овим држава досегао је ниво који захтева увођење мера којим ће се тај пораст знатно успорити, управо због тога што сама економија и држава нису у могућности да обезбеде нормалан живот толиком броју људи, без да многи остану ускраћени за основне потребе као што су храна, вода, образовање или здравствена заштита. Када то сагледамо дефинитивно можемо рећи - превише нас је. И често можемо чути да становнике Кине у народу жаргонски упоређују са мравима, што нам већ много говори о мишљењу људи и односу према оваквој бројности.

Сада када смо схватили да нас је азијски континент доминантно заплашио,



погледајмо са друге стране Европу. Свет развијених држава, ко би рекао да и њима нешто недостаје... Сигурно сте бар једном чули од својих комшија, пријатеља или професора да је неко отишао да ради у Немачку, Аустрију или неку другу развијену државу Европе. Самим тим нам је јасно да се велики број људи наше државе иселио у ове развијене државе. Сада се поставља питање зар једна таква држава као што је Немачка нема довољно становника који ће њихову привреду подржати? Одговор је не... Зашто? Немачка као и многе високоразвијене државе Европе већ годинама се боре са негативним природним прираштајем. Стопа фертилитета је јако ниска, из тог разлога некада најмногољудније државе на свету данас заостају и једино што одржава њихов опстанак јесу миграције. Управо те европске државе пропагирају популациону политику којом ће повећати стопу фертилитета и дати ветар у леђа младима како би оснивали веће породице. Зар то није чудно? На једној страни наше планете уводе се мере којима ћемо смањити број становника, а на другој страни подстичу рађање у што већој мери.

Не смемо изоставити у овој причи ни чињеницу да нису сви делови наше планете подједнако насељени. Сада можемо поставити питање - да ли смо пренасељени или је само у неким деловима света концентрација људи превисока и какав ли је то просторни распоред становништва који имамо? Можда је само људска нарав да трчи ка оном што данас називају бољим животом довољна да неке делове остави у пустоши. А управо такав пример је држава у којој живимо. Не морамо говорити само о распореду становништва, значајан сегмент је и еколошки утицај човека. Често слушамо о томе како наша планета нема довољно ресурса да подржи људске животе, али да ли и често помислимо да разлог томе није бројност већ како се према тим истим ресурсима односимо? Индустријализацијом и развојем смо изузетно утицали на природу. Живимо у времену климатских промена и трошимо ресурсе много брже него што сама планета може да их обнови, такође неке и у непотребне сврхе. Сви ти ресурси се називају обновљивим управо због тога што се могу константно стварати, али за то је као и за све у природи потребно одређено време. Можда бисмо имали више ресурса и квалитетнији живот да више бринемо о њима и стварамо свест о животу као дару који смо добили.

Да ли ћемо оваквим понашањем коначно успети да збришемо читав људски род?...

Ако би бар половина светске популације порадила на томе како се и у којој мери користе одређени ресурси ко зна шта бисмо од саме планете још за узврат добили. Тешко ми је подржати било које од ових схватања јер није ништа нити чисто црно нити бело, и једна и друга страна заступају адекватна мишљења зависно од погледа на свет. Због тога остајем неутрална у свом мишљењу. Многе ствари зависе од нас самих - да ли нас је превише или погрешно поступамо будућност ће даље показати... Људи се тешко мењају, а ограничити стварање живота није решење нити ће икада бити, јер то није у нашој природи.

Много је питања постављено у овом раду јер је човек биће које мисли, али данас све мање то радимо… Шта ће бити са нама ће остати моје вечно питање. Као и што ће полемика о томе да ли смо пренасељени наставити свој ток кроз будуће генерације. С обзиром да се ова дискусија често користи и као оправдање за прогоне, етничко чишћење и геноциде ништа не преостаје већ само гледати ка чему ће светска популација прибегавати и шта ли ће разни ставови (добро или лоше) донети.

Наравно, морамо бити свесни и чињенице да све долази до свог врхунца и пада, зато ће то колебање броја становника и ово мишљење о пренасељености бити стављено на тест када по демографским прогнозама достигнемо 11 милијарди, а број становника почне полако да опада и да ли ће тада песимисти који су данас већина прећи у оптимисте који то опадање подржавају или ће заправо уочити проблем и у томе? У природи се све дешава онако како мора, а ми је само можемо пратити и стварати наклоност ка једној или другој страни, јер велики број људи, самим тим и велики број мишљења, који се никада неће сложити, а куда ће нас то довести остаће велико неразјашњено питање.

Пише: Јован Петронијевић



Планина Лорет, која се налази 5,5 km североисточно од центра Пожеге и са истоименим највишим врхом од 842 m ушла је у српску научну географску литературу са Цвијићем, који је према њој (или према западнијој Метаљци, делу Црнокосе) дефинисао своју другу највишу абразиону површ јужног обода Панонског басена, на висини од око 750–760 m. Иако је ова теорија средином XX века одбачена и данас се сматра застарелом, Лорет свакако може представљати занимљив терен за географе: не као пример абразионог, већ као пример крашког рељефа.

Лорет се нагло издиже изнад дна Пожешке котлине, са њене северне и североисточне стране. Од ње је виши око 540 m и одвојен раседом. Са врха се ка северу даље терен благо спушта на мању крашку површ висине око 800 m, изграђену претежно од средњетријаских масивних кречњака у средини и доњетријаских шкриљавих пешчара лапораца и кречњака на ободу. Оваква геолошка структура се даље наставља преко Јелен Дола на десну обалу Западне Мораве, и преко кредних кречњака даље на југоисток. Ипак, због дисецираности овог простора речним токовима и антропогеног утицаја (вађење креча у Јелен Долу), крашки рељеф је најбоље изражен управо на благим падинама



Лорета. Пошто се и само село у коме се ова планина (али и доста шири околни простор) налази, такође назива Лорет, ближа одредница би била да се овај крас налази у засеоку Јовићевића цемат.

Доминантан крашки облик овог простора јесу вртаче. На површини од око 1,5 km², преко топографских карата нађено је 28 вртача, али након теренског истраживања, број вртача је засигурно већи, јер су те вртаче знатно мањих размера од оних које су уцртане. Такве вртаче су најраспрострањеније на источном крају површи која је у народу позната као Плоча, а њен обод ка селу Гугаљ представља одсек под називом Крш, који је Цвијићу послужио за дефинисање Лоретске површи. Вртаче су углавном поређане у низове од 3 до 5, што указује да су туда у прошлости текли токови. Хидролошки, ова површ је повезана са потоком Суводолом, левом притоком Западне Мораве. Према речима мештана, вода која понире на Лорету, појављује се на врелу у Јелен Долу, што је доказано бојењем воде. Такође, већина палеотокова на Лорету управо је била окренута у смеру Суводола. Поред нормалних вртача, насталих крашким процесом хемијске ерозије матичне стене, на Лорету постоје и бар две саломне вртаче, тј. вртаче настале обрушавањем шупљина у унутрашњости кречњачке стенске масе. Тачно време обрушавања није сигурно, јер се искази мештана разликују, али сви су били у распону од пре 20 до пре 10 година.

Ршумовић у свом раду из 1978. године под називом „Флувиоденудациони пинеплен – основа рељефа Западне Србије“, наводи да је Суводол специфичан и по томе што је, као и друге леве притоке Западне Мораве

ЈЕЗЕРО ОПОЉЕ

Пише: Алекса Анђелковић

у Овчарско-кабларској клисури, усекао клисуру пробојницу јер се са његовим усецањем истовремено дешавало и тектонско издизање околног терена. Тако Суводол у свом горњем току тече кроз релативно равно Табановачко проширење, где су висине развођа на око 620 m, док је висина врхова долинских страна у непосредној близини ушћа, на изласку из клисуре, на преко 650 m. Као још један доказ за овакво усецање могу се узети и бројни невелики наслеђени меандри у клисури.

Крас Лорета, стога, јесте једна невелика, али у окружењу добро морфолошки изолована целина. У привредном смислу, јако је важан због постојања велике количине креча доброг квалитета, због чега је Јелен До био познат и у целој СФР Југославији. Иако површином, бројем вртача, или чак њиховом густином, знатно заостаје за другим површима западне Србије, попут Ваљевског краса, или чак краса изнад Ужица, Лоретски крас може представљати занимљиву целину за ученике основног или средњешколског узраста при изласцима на теренске екскурзије.



Језеро Опоље, другачије звано и језеро Брезна или Драгаш, у зависности од извора литературе, представља мало језеро природног порекла, и једино је природно језеро на територији Косова и Метохије, изузев оних која су по начину генезе глацијална. Језеро се налази на јужном ободу Метохијске котлине, у североисточном подножју планине Коритник, на 800 m североисточно од села Брезна, по коме добија и име. Географске координате језера су 42° 7' 51" северне географске ширине и 20° 38' 26" источне географске дужине, а налази се на 940 m надморске висине. Недалеко, на неких 7 km северозападно од језера река Бели Дрим пролази између Паштрика и Коритника. Сам простор на ком се налази језеро познат је под називом Опоље, у ширем смислу Лопушко поље и представља тектонску депресију између Коритника и Шар-планине.

Што се тиче геолошке грађе терена на ком се језеро налази, сагледавањем геолошке карте Србије утврђено је да се језеро налази на контакту пермотријаских кварцних конгломерата и пешчара и масивних кречњака из периода средњег и горњег тријаса. Пермотријаски комплекс се односи на ободне делове Опоља, док карбонатне стене изграђују Коритник и виши терен Рудине, Брутске и Згатарске планине, које уоквирују Опоље са североисточне стране. Данас је овај простор у великој мери безводан, што се види на основу великог броја сувих долина, које указују и на некадашње хидрографско богатство.

Генеза Опољског језера није у потпуности позната. Међутим, на основу истраживања Љубомира Менковића на простору Опоља и Лопушничког поља, претпоставља се да данашње језеро представља реликт, остатак некадашњег већег језера. Наиме, током плеистоцена, за време глацијалних фаза су доминирали глацијални и периглацијални облици, а у интерглацијалним флувијални и крашки. Претпоставка је да су шарски речни токови током интерглацијала, услед отапања ледника носили велике количине материјала, који су преградили један од речних токова чиме је образовано језеро. Почетком холоцена велико језеро је отекло понорима који се

налазе на северозападном делу поља и остало је данашње Опољско језеро.

Када је реч о морфометријским карактеристикама, језеро је малих димензија. Наиме, површина језера Опоље износи 0,032 km². Међутим, овај број не даје адекватну слику стања језера пошто означава површину језерског басена. Површина акваторије језера износи око 8.141 m², што представља скоро четири пута мању површину. Разлог толике разлике између површине акваторије и површине језерског басена је интензиван процес еутрофикације који захвата Опољско језеро и смањује му акваторију. Дужина језера износи 530 m, а ширина максимално износи и до 170 m, односно 60 m просечно. Према старим изворима литературе максимална дубина језера износи 10 m.

Могућности коришћења водних ресурса Опољског језера су прилично јасне. Водоснабдевање околних насеља се не доводи у питање, с обзиром на његове димензије, као и интензивну еутрофикацију која и даље смањује његову акваторију и некадашњу притоку и отоку које су ван хидрографске функције. Враћајући временске серије снимака преко апликације Google Earth Pro, тачно се види прогресивно смањивање језера, и њихова замена бујном вегетацијом. Таква појава означава да је ово језеро у фази изумирања. Конкретних привредних намена језера у том контексту нема. Међутим, оно лети служи као купалиште локалном становништву, а зими као клизалиште. Лепоте Опољског језера и околног пејзажа су медијски експониране неколико пута, без већег успеха у контексту туризма. Године 2020. планирана су улагања у језеро и околни простор са намером поспешивања туристичке посећености. Међутим ,што се реализације пројекта тиче, ништа даље од најаве није предузето.

Опољско језеро, иако лепо и ретко природно језеро на том простору, прогресивним повећањем продукције биомасе, односно еутрофикације постепено губи своју акваторију. Са изнешеним стањем заиста се не може са оптимизмом рећи да ово језеро очекује нека светла будућност. Познато углавном локалном становништву, без конкретних атракција у непосредној околини нема проспекте туристичке валоризације и остаје као купалиште локалном становништву. Иако је тужно рећи, даља будућност Опољског језера није светла, ни у погледу коришћења и уређења, а ни по опстанку његове акваторије.

Пише: Стефан Манојловић

Каква је судбина универзума? Колико ће дуго још Универзум постојати и да ли ће постојати заувек или ипак постоји неки моменат његовог краја?

На сва ова питања много научника је покушало да одговори и створи разне теорије. Постоји неколико сценарија који се могу догодити, сваки у зависности од начина на који ће се Универзум понашати у будућности. Из те неизвесне будућности родиле су се неке од теорија као што су: Велико замрзавање, Велико цепање и Велико сажимање.

Прва теорија под називом ***„Велико замрзавање“*** говори о томе како ће се Универзум ширити све док не достигне апсолутну нулу, односно најнижу могућу температуру од -273,15 °C или 0 K. На тој температури престају да постоје било каква кретања између атома и унутар самог атома. Цео тај процес би изгледао овако:

„Након извесног времена у Универзуму ће нестати материје за стварање нових звезда. Самим тим, старе звезде које су до тог момента створене ће почети да се хладе и одумиру, као и црне рупе које ће полако почети да нестају током билиона година због Хокингове радијације. Временом, све звезде би нестале и у Универзуму би остале само црне рупе док и она последња не испари. На тај начин би било каква активност у свемиру престала да постоји и простор и време би изгубили смисао.“

Следећа теорија, ***„Велико цепање“***, представља једну од теорија за коју се, поред теорије „Великог замрзавања“, залаже

КАКВА ЈЕ БУДУЋНОСТ УНИВЕРЗУМА?

велики број астрофизичара. Иако смо сви учили и знамо да ништа не може бити брже од брзине светлости, то није истина. То важи само унутар Универзума, али сам Универзум се шири брже од брзине светлости услед тамне енергије која представља неки вид акцелератора његовог ширења. Због тога, иако је Универзум 13,8 милијарди година стар, његов тренутни пречник је око 93 милијарде светлосних година, односно најудаљеније уочене звезде се због ширења Универзума налазе на удаљености од 46,5 милијарди светлосних година. Временом, како се Универзум буде све брже ширио, тамна енергија ће почети да делује и на локалном нивоу и почети да се супротставља гравитационој сили. Прво би галаксије почеле да се истежу и удаљавају једна од друге, након тога и звезде би почеле да се удаљавају једна од друге, где би у једном моменту на Земљи ноћно небо било потпуно мрачно. Потом и саме планете би почеле да се удаљавају од својих звезда и од других планета, док на крају не би и сами молекули и атоми почели да се цепају и њихови делови почели да се удаљавају у бесконачност. Овакав исход би могли да очекујемо за око 20 милијарди година, ако се ширење Универзума и даље буде убрзавало истим темпом као и до сада.



„Велико сажимање“ представља теорију у случају да сила гравитације надјача тамну енергију и успори ширење Универзума до те мере када ће почети да се сажима и скупља у сингуларитет. То сажимање би довело до огромних температура због количине материје и енергије која би се скупила у једној великој црној рупи која би прогутала целокупан Универзум. Након тога, сматра се да би из тог сингуларитета требао да настане нови Велики прасак и почетак новог Универзума. На тај начин би се створио вечни циклус сажимања и ширења. Ова теорија је по тренутним подацима о ширењу Универзума и тамној материји немогућа, али представља најоптимистичнију теорију од свих које су до сада поменуте.

Постоји још једна теорија која говори о томе да је Универзум заправо у стању лажног вакума и да може да пређе у стање правог вакума у било ком моменту. То значи да без упозорења, цео Универзум може да нестане у тренутку.

Од свих ових теорија, „Велико замзравање“ и „Велико цепање“ су према тренутним законима и истраживањима највероватније да се десе. Иако је теорија „Великог сажимања“ најоптимистичнија, она је у овом тренутку немогућа, али не треба је искључити из ове приче јер не знамо шта може да се догоди у будућности.

Можда се ипак крај Универзума деси на неки потпуно другачији и неочекиван начин.

(ГЕО)АКТИВНОСТИ СТУДЕНАТА ГЕОГРАФИЈЕ

ЈАНУАР

ИСПИТНИ РОК

ФЕБРУАР

институција: **НАРОДНА БИБЛИОТЕКА**
предмет: Академско писање
организатор: Зорица Прњат, Милутин Тадић
генерација: 2018.

терен: **КРСТАРЕЊЕ САВОМ**
предмет: Животна средина 2
организатор: Мирољуб Милинчић
генерација: 2018.



терен: **АДА ЦИГАНЛИЈА**
предмет: Географија локалне средине
организатор: Александар Петровић
генерације: 2018, 2021.



МАРТ

терен: **КОШУТЊАК**
предмет: Географија локалне средине
организатор: Александар Петровић
генерације: 2018, 2021.

АПРИЛ



предавач: **САЊА КЛЕМПИЋ БОГАДИ**
предмет: Географија становништва 2
организатор: Даница Шантић, Милица Ланговић
генерација: 2020.

терен: **ЛОЗНИЧКИ КРАЈ**
предмет: Ревитализација сеоских насеља
организатор: Марија Антић, Даница Ђуркин, Милица Ланговић
генерација: 2019.





институција: **ДИРЕКЦИЈА ЗА ПЛОВНЕ ПУТЕВЕ**
предмет: Животна средина 2
организатор: Мирољуб Милинчић
генерација: 2018.

ГЕНЕРАЦИЈА 2018-2022. ГОДИНЕ

институција: **ГАЛЕРИЈА МАТИЦЕ СРПСКЕ**
предмет: Географија становништва 2
организатор: Даница Шантић, Милица Ланговић
генерација: 2020.



терен: **БАТАЈНИЦА, АВАЛА, ВИНЧА**
предмет: Палеогеографија
организатор: Предраг Ђуровић
генерација: 2018.

терен: **РАКИНА БАРА**
предмет: Географија локалне средине
организатор: Александар Петровић
генерације: 2018, 2021.



институција: **НАУЧНО-ТЕХНОЛОШКИ ПАРК**
предмет: Индустријска географија
организатор: Аљоша Будовић
генерација: 2019.



терен: **БЕО ЗОО ВРТ**
предмет: Биогеографија 2
организатор: Снежана Ђурђић, Тијана Јаковљевић
генерација: 2020.

МАЈ

терен: **ДЕЛИБЛАТСКА ПЕШЧАРА**
предмет: Биогеографија 2
организатор: Снежана Ђурђић, Тијана Јаковљевић
генерација: 2020.

терен: **КОПАОНИЧКИ КРАЈ**
предмет: Географија насеља 2
организатор: Марија Антић, Даница Ђуркин
генерација: 2019.



терен: **ИСТОЧНА СРБИЈА**
предмет: Теренска настава 1, 2 и 3
организатор: Снежана Ђурђић, Тијана Лежаић, Никола Јоцић, Даница Ђуркин, Милица Ланговић, Марко Јоксимовић, Владимир Малинић
генерације: 2019, 2020, 2021.



ЈУН

ИСПИТНИ РОК

ЈУЛ

ИСПИТНИ РОК

АВГУСТ

СЕПТЕМБАР

институција: **ЕТНОГРАФСКИ МУЗЕЈ**
предмет: Туристичка географија Србије, Увод у географију,
организатор: Мирјана Гајић, Марко Ланговић,
генерације: 2019, 2020.

терен: **КАЛЕМЕГДАН**
предмет: Картографија 1
организатор: Драгица Живковић
генерације: 2019, 2022.



институција: **ПЛАНЕТАРИЈУМ**
предмет: Математичка географија
организатор: Александар Петровић
генерације: 2019, 2020, 2021.

терен: **ГРОЦКА**
предмет: Животна средина 1
организатор: Љиљана Михајловић
генерација: 2019.



институција: **УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА**
предмет: Увод у географију
организатор: Милутин Тадић, Александар Петровић
генерације: 2018, 2021.



институција: **МУЗЕЈ АФРИЧКЕ УМЕТНОСТИ**
предмет: Увод у географију
организатор: Марко Ланговић
генерација: 2020.

ОКТОБАР

ГЕНЕРАЦИЈА 2018-2022. ГОДИНЕ

институција: **ВГИ**
предмет: Даљинска детекција, Картографија 2
организатор: Предраг Манојловић, Драгица Живковић, Јасмина Јовановић
генерација: 2018.



институција: **КОНАК КЊЕГИЊЕ ЉУБИЋЕ**
предмет: Картографија 1
организатор: Јасмина Јовановић, Тања Јанковић
генерација: 2022.

НОВЕМБАР

терен: **ТОПЧИДЕР**
предмет: Биогеографија 1
организатор: Снежана Ђурђић, Марко Ланговић
генерације: 2018, 2019.

предавање: **ДРАГОЉУБ БЛАНУША**
предмет: Географија становништва
организатор: Даница Шантић, Милица Ланговић
генерација: 2021.



институција: **ПЕДАГОШКИ МУЗЕЈ**
предмет: Методика наставе географије, Пројектна настава
организатор: Љиљана Живковић, Ивана Ђорђевић
генерације: 2018, 2019.

терен: **БОТАНИЧКА БАШТА**
предмет: Биогеографија 1
организатор: Снежана Ђурђић, Тијана Јаковљевић
генерација: 2020.



институција: **ОПСЕРВАТОРИЈА**
предмет: Математичка географија
организатор: Александар Петровић
генерација: 2019.

ституција: **МУЗЕЈ ЈОВАНА ЦВИЈИЋА**
едмет: Увод у географију
ганизатор: Марко Ланговић
нерација: 2020.

терен: **РТАЊСКИ КРАЈ**
предмет: Географија насеља 1
организатор: Марија Антић, Даница Ђуркин
генерације: 2019, 2020.

ДЕЦЕМБАР





институција: **РГФ**
предмет: Геологија са петрографијом 1
организатор: Ивана Царевић, Наталија Батоћанин
генерација: 2020.

терен: **БЕЛА РЕКА**
предмет: Хидрогеографија
организатор: Марко Ланговић
генерације: 2020, 2021.

Пише: Марко Петровић

Током августа месеца прошле године тим географа са Географског факултета Универзитета у Београду учествовао је у теренском истраживању миграционих процеса под називом „Мигранти разговарају са мигрантима" који је део ширег пројекта „WBAware" који спорводи Међународна организација за миграције (IOM). Истраживање је произашло из кампање за подизање свести о ризицима ирегуларних миграција и даље активном Балканском миграционом рутом чији путеви воде ка државама Европске уније, али и шире. Носилац истраживања је Центар за развојне евалуације и друштвена истраживања (CRE-DI) са седиштем у Сарајеву, Босни и Херцеговини.



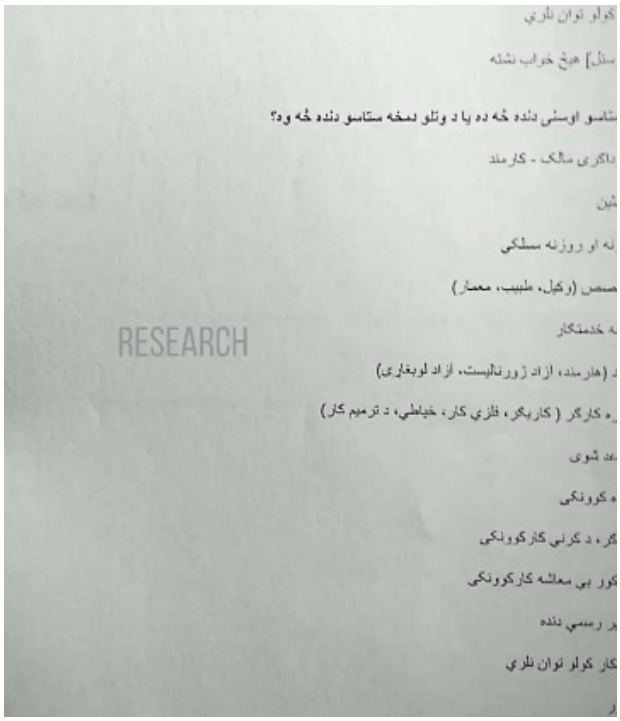
Тим географа састојао се од мср Милице Ланговић – докторандкиње Географског факултета Универзитета у Београду, мср Марка Петровића - мастер географа и мср Крчум Алексе - мастер географа које је предводила и координисала проф. др Даница Шантић. Тим је користио два основна метода за прикупљање података: упитнике и фокус групе. Задатак се састојао из интервјуисања и спровођења фокус група са ирегуларним мигрантима у четири мигрантска кампа на територији наше земље. Број узорка је износио 125 испитаника. Можда на први поглед број од 125 испитаника делује једноставно, но то никако није био случај. Ситуација у камповима у августу месецу била је уобичајена и у складу са садашњим трендом прилива ирегуларних миграната. Посетили смо четири мигрантска центра: Центар за азил Обреновац, прихватни центар Принциповац надомак саме границе са Републиком Хрватском, прихватни центар Шид-станица и прихватни центар Кикинда у Банатској Тополи. Као и свако истраживање и ово је имало своју таргет групу, а то су мигранти чије су земље порекла Авганистан, Пакистан, Бангладеш, Ирак, Алжир и Мароко.

У наредним редовима преточићу у текст нека сопствена запажања са терена. Центар за азил у Обреновцу, према мом мишљењу имао је најорганизованији простор за мигранте обзиром да се ради о некадашњој војној касарни „Бора Марковић". Након идентификације и краћег упознавања са тимом Центра упутили смо се са ка медијатеци у центру. Камп има реновирани део и бројне просторије које су дате мигрантима на коришћење. У овом кампу највише је било миграната из Авганистана. Авганистан се 2021. године суочио са напуштањем америчке војске и повратком Талибана на власт. Овај догађај изазвао је интензивирање емиграционог таласа из Авганистана, бивши припадници војске, полиције, радници у управи као и многи други одлчили су да избегну из ове земље обзиром да постоји могућност да ће их Талибани лишити живота, као и њихову породицу. Рад са мигрантима из Авганистана мени је био емотивно најинтензивнији обзиром да се овде ради о становништву које је морало да побегне под присилом. Неки од њих су изгубили родитеље, браћу, сестре и пријатеље. Њихове приче, искуства и психолошка тортура коју су преживели у Авганистану, а потом и на самој рути је нешто за шта сви треба да

се боримо да нико никада не искуси у свом животу. Приликом спровођења фокус групе један дечак који је тек напунио осамнаест година нам је испричао како је изгубио оца и брата у Авганистану, убили су их Талибани, а на самој рути је и једна беба преминула јер мајка није имала довољно млека за њу. Након тога заједно су сахранили бебу. Док водите белешке и слушате шта вам дечак прича, док вас гледа очима у којима је само туга, неснађеност и бес, не можете а да не помислите шта ће бити са њим у будућности, како ће и да ли ће се снаћи кад се једном домогне земље дестинације. И данас ми на ум падне он и мисао да ли је успео да пређе чувени Гејм.



У Шиду и Принциповцу углавном је било Пакистанаца. У Шиду је прихватни центар за породице у којима се налазе и мајке са децом. У овом кампу интервјуисали смо неколико Ирачана који су у центру са породицом. Камп у Шиду је био поприлично миран и топао а деца су трчкарала слободно наоколо. Пакистанци су економски мигранти који су одлучили да се селе због сиромаштва, незапослености и осталих социо-економских фактора. Разговор са Пакистанцима је текао поприлично нормално, говорили су где желе да иду, колико мисле да ће зарађивати у земљи дестинацији. Поједини су нам говорили да су продали краве и земљиште како би емигрирали.



У прихватном центру Кикинда у Банатској Тополи угавном су смештени Бангладешани који су такође економски мигранти у потрази за послом у земљи дестинацији. Када смо стигли, многи мигранти су били на гејму (game - игра), термин који мигранти користе како би описали покушај илегалног преласка границе. Након интервјуа са лицима која су била присутна и вољна за сарадњу стигао је комби са мигрантима који нису успели да пређу гејм, а пореклом су из земаља Магреба, са видљивим повредама екстремитета којима је била неопходна медицинска помоћ. Треба истаћи опасности којима се мигранти излажу, широк је њихов дијапазон (од самог покушаја илегалног преласка граница преко неприступачних терена, крijумчара и полицијске бруталности). Занимљиво је било видети групу мигранта са севера Африке и становништво Бангладеша из Јужне Азије. Једни носе фармерке и мајице а други традиционалну ношњу мушкараца Бангладеша, под називом дхоти и курта, који имају налик на сукњу и све то у Банатској Тополи. Бангладешани су нам направили и њихово традиционално јело Kolijar Shingara које је било јако укусно.

Резултати овог истаживања још увек нису готови и с тим у вези у овом тексту о њима неће бити речи.

Након проведених неколико дана у раду са мигрантима директно на терену, из различитих земаља и сам почињеш да примењујеш методу ,,step into my shoes" и ти са њима проживљаваш оно што деле са тобом, саосећаш се и будеш и тужан и бесан. Нажалост ксенофобија је дубоко укорењена у нашем друштву где се различитости било ког типа не прихватају и перципирају као претња развоју државе. Треба напоменути да статистички занемарљив број миграната заправо жели да остане у Србији, они су овде у транзиту, на одређено време, њихов крајњи циљ су махом Немачка, Белгија, Француска, Шведска, као и друге земље Западне и Северне Европе. Према подацима Комесаријата за избеглице и миграције Републике Србије у прихватним и центрима за азил 2021. године евидентирано је 119.127 новопридошлих лица, а у прихватним и центрима за азил сада тренутно борави 4.047 лица. Према националној структури, највише миграната долази из Авганистана, Сирије, Пакистана, Марока и Индије. Искористићу прилику да подсетим да у свакој популацији постоји узорак људи који је деликвентан и склон криминогеним активностима, с тога нема потребе да читаву једну групу људи поистовећујемо са пљачкашима, сексуалним деликвентима и терористима.

Миграције становништва су потпуно природна појава, дешавале су се и раније, још од настанка првих хоминида, дешавају се и сада, а дешаваће се и у будућности. То је део живота и део природе, и животиње мигрирају као и људи, и ми смо дошли овде где смо сада, и Америка је настала досељавањем становништва из Европе. Задатак човечанства треба да буде тај да потпуно олакша мигрирање становништва, а не да га додатно отежава. Ни океан, ни море, ни пустиња, ниједан зид, бодљикава жица, нити једна гранична полиција неће спречити мигранте да дођу до свог циља, а то је, пре свега осећај сигурности, психолошки мир и задовољство, кров над главом, посао и срећа. Дакле, све оно што нама свима треба и ка чему сви тежимо, само су њима основне људске потребе и права брутално одузети. Не напуштају људи своја огњишта тек тако.

Стопирајмо ксенофобију, насиље и дискриминацију над мигрантима, обезбедимо људима достојан боравак у нашој земљи јер Србија треба показати да уме да савлада све изазове у процесу управљања миграцијама.

,,We can't deter people fleeing for their lives. They will come. The choice we have is how well we manage their arrival, and how humanely."

António Guterres



Пише: Ивана Ђорђевић

Педагогија са дидактиком, Психологија, Методика наставе географије и Школска пракса су предмети без којих није могућ рад у образовно-васпитним институцијама. Садржаји наведених предмета се међусобно прожимају и допуњују. Студенти студијског програма Географија се најпре упознају са предметом Педагогија са дидактиком, а своја знања даље усавршавају кроз предмете који припадају методичкој групи предмета. Како би студенти географије стекли теоријска и практична знања, на располагању су им универзитетски уџбеници и приручници, али и непосредан рад у школи. Приручник који даје увид у сопствено напредовање, анализу, мотивацију и који представља ризницу идеја за нове креативне подухвате јесте „Практикум из педагогије са дидактиком – студентски портфолио", аутора проф. др Слађане Анђелковић и Невенке Крагуљац.



Портфолио представља колекцију радова насталих у припреми, током и након реализације наставног процеса. Студентски портфолио је досије који креира студент како би уочавао карактеристике сопственог рада (своје напредовање, резултате и препреке, дилеме у вези са појединим ситуацијама, начине решавања проблема, идеје за даљи рад). Елементи који чине студентски портфолио су:

- студентски радови (есеји, расправе, одговори на питања, анализа материјала, критички осврт на понуђене текстове);
- фотографије, снимци са радионица и групног рада студената, графикони, постер презентације, видео материјал, блогови, записи из школске праксе, анализа материјала);
- запажања и анализа различитих часова;
- законска документа, прописи, школска документација, документација наставника;
- планови активности, припреме за час;
- евалуација, белешке и коментари студената према постављеним критеријумима;
- резултати анкета, интервјуа;
- пројекат – истраживање образовно-васпитне праксе у школи;
- самоевалуација рада и препоруке за допуну и дораду портфолиа;
- резултати и презентација истраживачких задатака студената;
- чланци, расправе и материјали који се баве одређеним проблемима у наставној пракси.

На крају Практикума налази се списак литературе и препоручених материјала који могу да користе сваком студенту приликом планирања наставе.

Портфолио омогућава студентима да учествују у разноврсним истраживачким и пројектним активностима при чему ступају у интеракцију и комуникацију са ученицима, наставницима у школи, родитељима и колегама. Портфолио подстиче студенте на размишљање и тражење одговара на питања и проблеме у настави из сопствене перспективе. Функције портфолиа су да:

- помогне студентима у постављању индивидуалних циљева и да врше индивидуализацију наставе, учења и оцењивања;
- омогући студентима да преузму активну и одговорну улогу у процесу учења (укључујући праћење и оцењивање);
- пружи студентима да управљају својим учењем;
- омогући учење из аутентичних животних ситуација;
- испита напредовања у погледу појединих циљева током одређеног периода.

Стварање личног портфолиа је пре свега креативан процес који помаже студентима да искажу пројектне идеје које ће реализовати са ученицима. Представља подстицај за откривање њихових способности за нова достигнућа. Портфолио је документ који еволуира током времена на исти начин као што се и ми мењамо и напредујемо у својој професији.

ПУТЕВИМА ПРЕДАКА, ЈУРИШНИКА, КАРАВАНА...(ДРУГИ ДЕО)

Док се окупљено друштво частило, сладило и чаврљало, из суседног дворишта је допирао глас комшије Кенана.

- *Седи, седи,* чуло се. *Добар дечак, добар... Неее, не тамо! Не у цвеће! Неее!*

- Кенан никако да укроти Ноу… Баш му тешко иде, рече Уфук.

- Свако вече исте муке, додаде Бахар.

- Него Бахар, како си се повредила?, упита Левент.

- Док сам се ономад враћала из града, долмошем, дечаци су претрчавали улицу. Возач је морао нагло да укочи, а ја сам пала и угрувала сам се. На сву срећу, није ништа страшно. Рекли су ми да мирујем и да ће проћи ускоро. Нико није страдао. Ни они, ни остали путници, ни возач. Има нас пар угруваних, али иде на боље...

- Тачно, али би требало још да мирујеш, а не да се пењеш на мердевине, рече Јилдиз.

- Шта ћеш на мердевинама?, упита Уфук. Зар ниси могла да сачекаш и да окачиш разгледнице други дан?

- Нисам. Било ми је досадно... Углавном, боље ми је. Не у потпуности, али боље, смешила се.

- Хоћеш ли нам онда наставити причу?, упита Дениз.

- Хоћу, хоћу, само да нам се Селим придружи…

- Мора да положи рачуне Зејнеп, рече Нихат.

- Опет су се посвађали, упита Мустафа?

- Опет, уздахну. Ааа, ево га, долази…

- Што сте се сви ућутали?

- Бахар је неопходна концентрација. Намигну Уфук.

-Лепо, лепо.

- Пошто смо сви на окупу, могла бих да почнем, а и сконцентрисала сам се, намигну. Ако се не варам, застала сам код Шумадије и пута који води долином Велике Мораве?

- Тако је, рече Јилдиз. Бахар климну главом.

- Након посете Смедереву, уследио је пут ка Крушевцу, некада Алаџа Хисару (читај: Шареном граду). Али да бисмо дошли до њега, морали смо да пређемо покрај Шумадије. Могли смо ићи и путевима који воде кроз њу, али бисмо изгубили доста времена. Овако је путовање ауто-путем долином Велике Мораве било ефикасније.

Вељко је Шумадију поредио са италијанским Пијемонтом. Одатле су подигнуте обе револуције српског народа против нас. Заправо, још увек се пред *улазак у харем* дочекује *јаничар* уз звекет *даири* (додуше са радија). Необична је та Шумадија – шумâ је све мање, а брежуљке красе раштркани засеоци. Иначе, један бркати чика, са пет стотина српских динара, је једном казао да… Морам да вам прочитам Вељков превод... (Узе телефон са стола.) *„Као што пластична маса узима облик суда у који се стави, као што се ток једне реке прилагођава вијугама и неравнинама корита и на исти начин ломи о обалске стене, тако се у Шумадији разне метанастазичке струје брзо тару, ломе и прилагоде новом географском оквиру и социјалној средини.“*[1]

- Ме-та-на-шта?, упита Нихат.

-Миграционе струје, рече Бахар. Оне дуготрајне и постепене, попут оних принудних за време „наше“ власти. Људи су се са разних крајева Балкана досељавали у Шумадију. Пружала је сигурност и мир.

- Штета што нисмо имали времена да посетимо Крагујевац (раније Крагујевца)…, додаде Уфук.

- Нажалост, прва, модерна, српска престоница нам је остала ускраћена… Вељко је говорио да се на њу у Србији често заборави… Он је се радо сећао – служио је тамо војску, а и аутомобил који је возио је склопљен у том граду…

- А наш станодавац Коцић је возио ауто направљен у Крагујевцу, у последњој серији некадашње Заставе… Не могу да се сетим тачне ознаке аутомобила…, рече Уфук.

-101. Као 101 далматинац, додаде Бахар, тако сам упамтила. Занимљив аутомобил… Може се откључати кључем од куће…

- Стварно?, зачуди се Селим.

- Да, да, рече Уфук. Лично смо се уверили.

- А одакле је Вељко?, упита Мустафа. Из Београда?

- Не, не. Он је из једног маленог места на северу Србије, које је некада било под влашћу Аустроугара, рече Бахар. Из Куле. Али су га околности нагнале да се настани у Београду…

- Као дечак играо је на позицији штопера у *Хајдуку* – локалном фудбалском клубу, додаде Уфук. А сећаш се да нам је говорио да је својевремено на истоку Србије живео хајдук Вељко, који се борио против нас, заједно са *маленом* Станом, његовом супругом?

- Сећам се… Заправо, настави Бахар, пут који води долином Велике Мораве, од давнина је ту. Још су стари Римљани њиме путовали, а потом и „наши“ преци. И једни и други су стизали до крајњег одредишта – данашњег Истанбула. На њему је било доста станица и одморишта. Једну важну за собом смо оставили у Шумадији – Хасан Пашину Паланку (данас

[1]Цвијић, Ј. (2013). Балканско полуострво и јужнословнеске земље, стр. 124.

Пише: Александра Петровић

Смедеревска Паланка).

Није била реткост да се нека насеља у Србији за време „наше“ владавине називу по значајним људима тога доба. Рецимо, Саид Ашар-паша је боравио у једном граду на истоку Србије. Тамо где се две реке спајају, у чијој се близини налазе палата и бања из доба Римљана, а и где се пуни добро пиво (тако цене)… Једно време је пивара била у власништву нашег *Ефеса*, тако да квалитет сигурно не мањка… А верујем да би боравак у бањи највише годио уморним ногама наше тете Нериман…

- Дааа… Мама би се томе баш обрадовала, зар не секо?, рече Дениз.

- Сигурно, смешила се Јилдиз.

- На западу, пак, био је неки спахија Бајин, по коме носи назив једна *башта*, у којој се некада узгајао квалитетан дуван, а на лето, покрај те *баште* плове људи у чуновима… Неки се и преврну, погледа мрко Уфука.

- Даа, при крају боравка пловили смо Дрином, додаде Уфук постиђено. Не изненађује што је чак и *Разјареног бика* опчинила…

- Баш тако, рече Бахар. А југоисточно од баште, живео је Скендер-паша у својој паланци, коју касније назваше Јени Касаба (читај: Нова Варош). То је једно од највиших насеља Србије, у близини ког турбине неуморно савладавају снагу воде… Укусан беше сир из тих крајева. Вељко нам је једном купио код продавца на Бајлонијевој пијаци…

- За доручак и мезе изврстан, смешио се Уфук.

- Него, вратимо се нашем путу за Крушевац, рече Бахар. Направили смо једно скретање. Загребали смо по истоку Србије. Обишли смо неколико места и онда се локалним путем вратили на ауто-пут. У Свилајнцу (некада Солцу) посетили смо Природњачки центар. У близини овог места, названог по материјалу у који су се углавном одевали на „нашим“ дворовима и у харемима, рођен је један од јунака прве српске револуције. Погинуо је у једној бици почетком 19. века, а готово век пре него што се Уфук родио Свилајнац је задесио јак земљотрес… Застала је.

- Налик оном код нас из ‘98., промрмља Уфук.

За тренутак сви су се снуждили. Госпођа Гулхан се уозбиљи и оде до кухиње по чашу воде. Покрај ње пролете лептир. Уфук настави.

- После Свилајнца, уследила је посета манастиру Ресава и истоименој пећини…

-



Накит је одиста леп, рече Бахар. А зидине манастира импозантне. Унутар њих се на лето окупљају витезови из разних крајева света. Све у част задужбине деспота Стефана. Иначе, по њему носи назив и оближње место.

Потом, уследила је посета манастиру у ком почивају мошти његовог оца, а који свој назив дугује по средњовековном називу за једну од станица Цариградског друма. Њу данас познајемо по „нашој“ речи за мост, а која се у Србâ одомаћила као *Ћуприја*. Прошли смо кроз Ћуприју и изашли поново на ауто-пут, те наставили ка југу за Крушевац, престоницу Стефановог оца.

- Као што видите, Вељко је замислио да се тура махом заснива на значајним историјским местима, некадашњим престоницама, природним лепотама... Делове Србије који су били под влашћу Аусторугара нисмо посетили...

- Требало је један дан да идемо на излет до једне од три српске Свете горе, али је тада падала киша, додаде Бахар. Други пут ћемо се частити вином са *Титаника*… Него, ја сам се баш распричала, а треба да вам причам и о две недеље проведене у Босни.

- Не, не, рече Јилдиз. Лепо те је слушати. Слободно настави…

- Кад су Лејла и Ајше имале привилегију, можемо и ми, рече Нихат.

- Да, твоја сека је баш уживала, рече Бахар.

- Ја сам се таман вратио из Мерсина и сутра сам слободан. Што се мене тиче, можеш да причаш докле год желиш, додаде Левент.

- Момци и ја немамо сутра тренинг, а Јилдиз ради тек поподне…, рече Уфук.

- Ја се за Истанбул враћам тек за пар дана, рече Мустафа. Суде нам се удаје, па идемо породично. Данас смо Џан и ја ишли по одела.

- Да ниси можда купио опет жуту кравату, као за матурски бал?, упита Бахар.

- Јок. Овог пута идем без кравате... Денизе, шта ти кажеш?

- Ни ја не журим. Треба да помогнем нешто Јасемин око цвећаре.. Али то тек поподне, а и у задње време нема пуно посла у банци…

- Договорено онда. Настављам.

Крушевац је град у којем је столовао кнез Лазар. Обишли смо културно-историјски комплекс посвећен

средњовековном периоду овог града… И затим се вратили за Гроцку.

Наредне дане смо проводили на југоистоку Србије. Били смо смештени у једном хотелу у Нишу, како се не би губили у времену и стално се враћали за Гроцку. У Нишу, престоници Србије за време Великог рата, обишли смо између осталог један антички локалитет и Ћеле кулу, у чије смо зидине *ми* постављали лобање убијених српских војника… После Ниша, прошли смо кроз Сићевачку клисуру, баш је тешко ово запамтити и изговорити… и стигли до Беле Паланке (некада Ак Клисе). Бела је од „нашег" доба (ak – бео, прим. прев.)… А затим, узводно Нишавом, пристигли у место познато по Момчиловом граду, качкавању, ћилиму и шкртарењу, некадашњем Шехер-шер-кјоју. Последња станица Цариградског друма у Србији био је *Царски бунар* канунија. Данас је насељен већински бугарским становништвом. Ипак је у пограничном делу…

После станица Цариградског друма, уследило је планинарење по Старој планини. Неки је зову и Балкан. Мир природе нарушава звекет прапорaца, а понеком старцу, који тамо живи, готово да нико не куца на врата. Ни *поток с рибама од сребра… Ни младо ждријебе влажна ока… Ни јабука у цвату… Нико!*

- Природа је прекрасна. Поготово водопади…, дода Уфук.

- Било је баш баш лепо, смешила се Бахар. Пошто смо се вратили са југоистока, уследила је тура по Београду. Шетња по *брегу за размишљање*, мимоилажење нервозних и ужурбаних људи у главној пешачкој зони, названој по ономе који нас је протерао, завиривање у бројне музејске збирке… Архитектонских стилова на претек – оку нешто више, а нешто мање прија…

- Ако оку нешто није годило, нашим стомацима све јесте... Српска кухиња је одлична! Наликује нашој, али има и своје посебне ноте, осмехивао се Уфук.

- Енергија самог града је јако необична, настави Бахар. Возећи се и шетајући, човек наиђе на кутке шљаштеће еуфорије, а онда, већ иза ћошка, сустигне га меланхолија уткана у таму неког сокака… Град контраста – последица прожимања цивилизација…

- Занимљиво неко искуство, закључи Селим.

- Баш тако… Југозапад и запад Србије остављени су за последњи део нашег боравка. Посета првој српској средњовековној престоници, покрај *Новог Трговишта*. Иначе, тамо сам купила квалитетне фармерке за девојке и за себе… Нису биле скупе. *Санџак* је мултиетничка средина, али постоје места где се ислам већински исповеда. Поред ислама, ту је и крас – неизоставни украс Балкана. Било је и посета задужбинама средњовековних великаша. Посебан утисак на мене је оставио манастир, у којем је крунисано седам владара… Аутентично црвен... А на крајњем западу, природа једног националног парка нас је очарала… Свеж ваздух и хук Дрине. Спокој.

- Да, Уфук нам је показао фотографије, пре него што си сишла. Јако је лепо, рече Нихат.

- После готово месец дана по Србији, авионом смо из Београда одлетели за Сарајево. Вељко је био изузетан водич. Договорили смо се да опет дођемо и да надокнадимо оно што смо пропустили, рече Уфук.

- Можете и ви са нама, дода Бахар.

- Што да не, рече Јилдиз. Смислићемо већ нешто. Него, Бахар, причај како вам је било по Босни.

- Две недеље по Босни су пролетеле! Били смо смештени код Азре. Живела је у кући у Сарајеву, испред које је био огроман ружичњак. Волела је да га редовно уређује.

Како је старија, све јој је теже падало… Кад год би чучнула, заболела би је леђа, те смо јој сваког дана помагали… Ипак, боравак на *месту на којем свако може наћи лек* (читај: Илица) јој је јако пријао... Волела је она свој посао водича. И била је баш добар водич. Препоруке мог колеге Ибрахима су биле потврђене...

- Заиста дивна жена, рече Уфук. Подсећа на комшиницу Хатице…

- Из *босанског лонца*, Азра је за нас припремила посете Сарајеву, Мостару, Требињу, Вишеграду и Зеници, настави Бахар. Највише времена смо свакако провели на *пољу око двора* (читај: сараја) *намесника*. Било је ко код куће… Врело Босне је прекрасно, а боравак на Игману годио нам је као што је одавно, једног фебруара, годио Вучку и многобројним скијашима…

Током посете свом родном граду, Азра нам је говорила о ратним збивањима крајем прошлог века, њиховим последицама, те одјецима у свакодневици. Причала је да се све променило за трен. Шамар реалности је затекао њеног петогодишњег сина и њу, у трећем месецу трудноће. Муж јој је био регрутован од стране хрватских снага, а њихов најбољи пријатељ, од стране српских јединица (*Јер велики нуде заблуде и свакој бајци науде.*). Обојица се никада нису вратила, а бебу никада није ни упознала (трауме и стрес као разлог спонтаног побачаја). *Кроз животе нам је цурила младост, као поток што тече кроз крас...*

„Суровост ратних година условила је да многи од *историјског АВНОЈ-а, стигну до избјегличког конвоја, преко Сремске Раче* (узалуд беше *рачунајте на нас*). Прелазећи преко планина, крша, река…, остављајући за собом *чемер, смрт и јад*, одлазили су тамо где *нема мјеста за мала маштања*. И баш тамо, *у граду без праштања*, са улица је одјекивало: „*Ја нисам одавле*“. Ни породица нашег пријатеља није била изузетак. Јачање национализма за последице има унутрашње поделе и сиромашење (*All I wanna say that they don't really care about us*…). Људи су и даље у потрази за срећом. З*намо да живота нема без снова, но, ипак живимо од секирације*…

Тако, они који одлазе са Балкана, поручују му: „*Буди ми силан и добро ми стој,*“ а они који остају кажу *да су здрави као дрен, увек само своји, некад туђи плен*. Јер *сви су побегли на неко забавније место* или барем желе да оду (*I am from Bosnia, take me to America*). Зато и јесмо *на врху листе по одливу мозгова*. Разлог, једноставан – *all in all it's just another brick in the wall*… Мудрији, пак говоре: „*Сједи мали, ту је твој дом – далеко су Истанбул и Беч*…“ А опет, чује се *смех и чује се плач и види се Беч и види се Драч*… Често *чујем – врати се, чујем – остани*, док одметници поручују да су им *небо везали жицом*…

Својевремено је једна дама (иначе дугогодишњи становник Далеког истока), на наговор песника, говорила да је т*рошила снагу своју трагајући за љепотом*... Ипак, има и повратника (*no place like motherland*), који зборе овако: „*Мислио сам идем негде, сада видим иш'о сам укруг*“, истичући да је пут до славе и богатства, *пут до трона, одувек био исти, од искона*… А заправо, једино одредиште човека је *у себе, у себе, у себе и никако споља*. И тако, једног дана се освестиш – угледаш га одраслог“, говорила је. Била је поносна на Тарика. Ради већ пар година као водоинсталатер. У Франкфурту на Мајни.

И након толико година од рата, Азра и многи други на Балкану делили су исто мишљење – *when the violence caused such silence, we must be mistaken*. Узгред, скокови у воду су били сјајни. Батин поготову. Загрлила га је.

- Било је баш узбудљиво! Мада сам мало насекирао Јилдиз…, намигнуо је.

- Ма јок. Навикла сам ја на твоја изненађења…, смејала се. Уфук се зацрвене.

- Лепа је Херцеговина, дода Бахар. Тамо г*де никад још није пала суза срама, а по кршу дрхће звук*… Пуно уметника је подарила.

Стари мостови као украси Мостара, Требиња, али и Вишеграда. Велелепан је поклон на Дрини. И не чуди што се скромни писац увек у својим делима враћао мостовима… Заиста инспиришу.

У „град челика“ у *зениту* Босне, не иде се само на *дванаест година строгог затвора*, већ и на добар чимбур… Мада је Азри било неслано, те је зато додала мало тузланске (tuz – со, при. прев.)… Ипак, Босна је била и остала земља јунака, у чијим рукама су од оружја били једино *срце, руке и лопата*. Опет, неки би казали *да је Жил Верн пуста машта и да нико никад стићи неће у средиште од мајката земља,* али су вредне руке све то демантовале…

- Има свачега у том *лонцу*, рече Нихат.

- Има, има, рече Уфук. Догодине идемо опет, обећали смо Азри. Овај пут на дуже. Она је заиста дивна жена... У њеном друштву љутита лица и преки погледи нестану…

- Осмехом разоружа, дода Бахар.

- Ноа, не! Не!, узвикну госпођа Гулхан и оде до ограде. *Опет ми једеш цвеће! Кенане, храниш ли ти њега?*

- Чудан неки пас…, примети Левент.

- И те како...

/…/

Утакмица између Пари Сен Жермена и Монпељеа је завршена резултатом 28:26. У победничком тиму, по седам голова дали су ветеран, Никола Карабатић и овогодишње појачање, млађани Уфук Јуксел. Јуксел из утакмице у утакмицу, приказује све бољу игру.

Иначе, публику треба подсетити на чињеницу да је Јуксел у ПСЖ дошао сасвим случајно. Током зимских припрема, на југу Турске, одигран је пријатељски меч између ПСЖ-а и рукометног клуба у Адани. Јуксел се посебно издвојио својом игром и запао за око иностраним стратезима. Добио је понуду да се опроба у француској лиги у наставку сезоне.

Како сам каже, да је боље играо у финалу претходне сезоне турског рукометног првенства, ова прилика му се не би указала. Каријеру би вероватно наставио у неком од истанбулских клубова. Истиче да су за његов напредак највише заслужни тренери, али и савети Н. Карабатића.

- Играмо на истој позицији, а и до корена је, закључује.

Тата би био јако поносан, зар не?[2]

[2] Приказани рад је (налик раније објављеним) резултат осмишљеног концепта аутора „Географија – чиста свакодневица“. Истим се тежило представљању географске тематике из другачијег угла – провлачење географских садржаја кроз ненаметљиве приче из човекове свакодневице. С тим у вези, за потребе овог рада, осмишљени су ликови и догађаји, чија се сличност са стварношћу искључиво приписује случајности.

ПОД СЕНКАМА РТЊА

Пише: Даница Ђуркин

Студенти треће и четврте године студијског програма Географија 15. децембра 2022. године посетили су насеља на простору планине Ртањ. Теренска настава организована је у оквиру предмета Географија насеља, са циљем упознавања студената са специфичностима руралних насеља овог дела Србије, кроз практичну примену стечених географских знања и развој географских вештина. У реализацији теренске наставе учествовале су проф. др Марија Антић и истраживач-сарадник Даница Ђуркин.

Преласком из Великог Поморавља у Црноречки крај застали смо на првом одредишту, у селу Лешје и истоименом манастиру на падинама планине Баба, где су нас дочекали лед и измаглица, кроз коју се Сунце питомо промаљало. Са видиковца манастирске порте, тачно испод нас, имали смо прилику да утврдимо карактеристике локалног положаја и физиономије самог села Лешје, али уједно и да се „изгубимо" у природи Кучајских планина у даљини.

Одавде, преко завејане Честобродице (600 m), убрзо смо стигли у Црноречки крај и прво село бољевачке општине на овом путу – Криви Вир. Познато по подизању Тимочке буне, али и извориште Црног Тимока. Снегом покривени кровови остајали су иза нас док смо се, неутабаним стазама, кроз шумарак, спустили, а потом и попели, до самог изворишног крака Црног Тимока. Зимски сан у који је готово читаво село утонуло, више услед изразите депопулације, мање због зиме, реметило је једино клопотање ледене Црне реке.

Напустивши село Криви Вир, упутили смо се ка планинском простору Ртња, који захвата девет сеоских насеља. Без обзира на то што се налазе у склопу једне географске целине, ова планинска села представљају мозаик шареноликих природних, културних и економских пејзажа насељених људима различитог миграционог порекла, старости, образовања и запослења.

Пролазимо кроз село Луково, на самој магистрали Параћин-Бољевац, веома издужено и издељено на српски, ромски и влашки део, са специфичним типским гастарбајтерским кућама. Недуго затим, са магистрале се одвајамо и настављамо ка насељу Ртањ, које је у фокусу наше геоакције.



Кроз шетњу и задатке на терену, студенти су у Ртњу имали прилике да уоче специфичности постанка села, његову унутрашњу структуру и функционални развој и трансформацију. Наиме, некадашње рударско насеље и дан данас има одлике типичних рударских колонија. У доба оснивања и рада Рудника „Ртањ", од стране породице Минх, Ртањ је био све само не типично сеоско насеље у Србији. Након отварања рудника, у новоформирано насеље се на почетку XX века досељава становништво из разних крајева тадашње Југославије. Многобројни историјски извори, као и приче локалног становништва, истичу велелепност и раскош села и богатство његовог културног садржаја. У периоду између два светска рата, Ртањ је био центар збивања и окупљања читавог бољевачког и сокобањског краја, а могло би се рећи и шире. Породица Минх је за потребе запослених и мештана подигла школу, здравствену амбуланту, продавницу, кантину, биоскоп са позорницом, Соколски дом и друге објекте. Централно сеоско место је заузимао дом породице Минх (данас Гретина вила) са розаријумом и пространим парком у коме је било 150 врста дрвећа и украсног шибља из разних крајева света. Главном сеоском улицом ишао је корзо, којим су шетали сви – од рудара до угледних господара. По затварању



рудника, 1967. године, становништво се исељава, а село, ушушкано међу стрме падине Ртња, полако тоне у сан. Почетком XXI века, са туристичким активирањем, насеље доживљава привредно преструктуирање, некадашњи јавни објекти рудника углавном се преусмеравају на туристичку функцију, а локално становништво се, поред туризма, усмерава и ка делатностима сакупљања, прераде и продаје лековитог биља, чиме њихов Ртањ и те како обилује (надалеко је познат ртањски чај и др.).

Након „истраживања“ магнетних својстава планине Ртањ на чувеном локалитету „Врело“, уследила је практична вежба која се састојала из мапирања функционалних садржаја насеља. Циљ вежбе био је евидентирање, а потом и дигитални картографски приказ постојећих функција у селу, чиме ће бити омогућено сагледавање просторно-функционалне трансформације овог насеља, али и истицање могућности и потенцијала за његово даље функционало ширење и развој.

Смештено у сенци, готово као у рупи, дан је у Ртњу пролетео. Уз блиставе снежне одсјаје, смрзнутих прстију, уследило је кратко открављење и окрепљење крај огњишта хотела Рамонда, а потом се пут наставио даље. Преко превоја Рашинац (685 m) наизглед подељени, на северну – бољевачку и јужну – сокобањску страну, ртањски сеоски пејзажи постајали су све интересантнији. Мештани овог краја обично истичу како се од Рашинца време мења. И тако је и било. С ове, питомије сокобањске стране, пролазимо кроз уснуло, мало село Николинац. У централном делу села, оном уз пут, још се дими из димњака, али су му источни и западни засеоци одавно угашени.

Са последњим зрацима Сунца, стижемо и до села Врмца и Врмцанског језера, јединственог крашког језера формираног у вртачи. Шкрипутавим корацима одлазимо и до видиковца са кога се пружа поглед на оног чијим смо подножјем читав дан обитавали - изразити и мистериозни Шиљак (1.570 m). Његово освајање остављамо за неки дужи, пролећни дан.

И, уз поглед на Шиљак и план будућих подухвата, завршавамо овогодишњу зимску геоакцију.



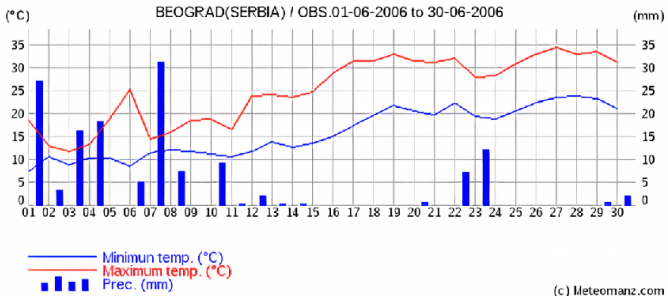
Пише: Владимир Билак

На самом почетку приче о нашој умерено-континенталној клими, важно је нагласити да су метеоролошки екстреми готово редовна појава у умереним ширинама, којима и ми припадамо. Наиме, хладне ваздушне масе из места формирања повремено крећу и продиру далеко на југ и југоисток, доносећи захлађење регионима које на свом путу захватају. Истовремено, топле ваздушне масе повремено крећу далеко према северу и североистоку, доносећи топло време, уз осетан пораст температура. На тај начин се у умереним ширинама, односно на нашем подручју, одиграва непрекидна и непериодична смена хладних са топлим ваздушним масама у току целе године. То су типичне карактеристике наше климе, што практично значи да је тзв. умерених карактеристика најмање заступљено.

Иначе, већина људи погрешно схвата општу дефиницију климе, па тако и карактеристике наше климе умереног појаса, сматрајући да временске прилике скоро увек треба да буду „умерене“, односно без икаквих екстрема (!?). Међутим, екстремних временских појава има доста, што је и сасвим нормално за наш умерени климат, имајући у виду карактеристике различитих ваздушних маса, које су најчешће тропског или арктичког порекла, односно ***екстремних*** карактеристика.

Генерално гледано, средње месечне температуре, посматране према својим месечним вредностима заиста припадају умереном климату, али су унутар већине анализираних месеци (у око 75%) присутне екстремне температурне карактеристике, због релативно честих смена хладних са топлим ваздушним масама у току сваког месеца. То практично значи да су средње месечне вредности добијене често на основу екстремних вредности регистрованих у току месеца, као што је то, на пример, био случај у септембру 2008. године.

Као још један пример екстремних временских карактеристика у једном истом месецу је месец јун из 2006. године, који је по својој средњој температури био „сасвим нормалан“ месец (средња месечна температура тачно на нормали), али је у свом току имао много екстрема, и топлих и хладних (слика испод).



Ова чињеница нам говори да је средња месечна температура често апстрактан појам, који нам не казује много и који често прикрива екстремне ситуације. Због тога је потребно бавити се детаљнијим анализама температурних токова, да бисмо могли доносити конкретне и валидне закључке.

Са друге стране, у појединим месецима нема учесталих и већих температурних осцилација, што значи да такви месеци нису имали екстремних појава (температуре су биле стабилне и уједначене). Типичан пример температурно стабилног и уједначеног месеца је април 2007. године.

Што је најзанимљивије, чак и већина таквих (температурно уједначених) месеца неће припадати категорији ***нормално***, већ ће их више бити у осталим категоријама (***топло*** и ***врло топло*** или ***хладно*** и ***врло хладно***). Дакле, чак и по овом критеријуму има најмање оних месеци који су „умерених карактеристика“, што значи да је ***променљивост*** (односно ***екстремност***) главна одлика нашег (умереног) климата.

Карактеристике нашег климата су ***топла лета*** и ***умерено хладне зиме***, уз врло изражена оба прелазна периода (пролеће и јесен). На основу резултата анализа годишњих температурних токова, прелазни периоди (пролеће и јесен) генерално трају краће од главних сезона (лето и зима), отприлике за око месец дана – лето и зима у просеку трају око три и по месеца, док пролеће и јесен просечно трају око два и по месеца. Дакле, упадљива је разлика у њиховом трајању, што нам говори и научно-стручно утемељена климатолошка подела на ***основна*** (лето и зима) и на ***прелазна*** (пролеће и јесен) годишња доба.

Анализирајући међусобне температурне односе у летњој (јун-август) и у зимској (децембар-фебруар) сезони, врло лако се долази до закључка да је код нас ***лето*** далеко постојаније годишње доба у односу на ***зиму***. Значи, наша лета имају израженији „квалитет и квантитет“ у односу на зиме, јер су стабилнија, постојанија и дужег трајања,

што значи да је на нашем подручју извеснија појава топлих лета и благих зима, него хладних лета и оштрих зима. У прилог таквој тврдњи стоји чињеница да је северозападна, западна и југозападна Европа директно изложена утицају бројних циклона са Атлантика и Медитерана, тако да добар део јужне и југоисточне Европе, укључујући и наше подручје, често буде под утицајима врло топлог ваздуха са севера Африке, што је резултат кретања циклона по одређеним путањама, када се захваљујући њима на наше подручје „транспортује" врло топао афрички ваздух. Насупрот томе, у централној Европи је обрнута температурна ситуација – зиме су стабилније, а лета променљивија у односу на регион југоисточне Европе.

На пример, корелација температурних података између Београда и Прага нам показује да током лета Београд има знатно више тропских дана од Прага, али и да је током зиме Београд генерално топлији од Прага, првенствено због релативно честих упада врло топлог афричког ваздуха на наше подручје. Међутим, температурне разлике између Београда и Прага су током зиме ипак слабије изражене него током лета, због релативно честих истовремених упада врло хладног сибирског или арктичког ваздуха на подручје централне и југоисточне Европе.

Дакле, упоредни температурни подаци између Београда и Прага нам јасно стављају до знања да је лето код нас постојанија и стабилнија сезона у односу на зиму, која је знатно променљивијег карактера. То практично значи да врло топли зимски периоди могу дуже да потрају и да на тај начин „допринесу" појави врло топлих зима у нашем региону, док је врло топао афрички ваздух далеко ређи „гост" у централној Европи, како по интензитету, тако и по дужини свог „боравка" на том подручју. Наравно, није увек тако, али у највећем броју случајева је тако (у најмање 75-80% случајева).

Метеоролошки подаци у даљем тексту ће нам сликовито показати и доказати да су код нас далеко извеснија (врућа) ***лета*** него (хладне) ***зиме***. Из података за Метеоролошку станицу Београд (1951-2010), на основу температурног распореда у летњим (јун-август) и зимским (децембар-фебруар) месецима, јасно се види да је лето, генерално говорећи – извесније, убедљивије, постојаније и дуготрајније годишње доба од зиме (слика испод).

BEOGRAD - VRAČAR_Normalne Tmin i Tmax po dekadama i mesecima_1951-2010.

MESEC	DEKADA	TMIN normal	TMAX normal	TMIN normal	TMAX normal
JANUAR	1	od -3 do 0	od 2 do 6	od -4 do 0	od 2 do 6
	2	od -4 do 0	od 2 do 5		
	3	od -3 do 0	od 3 do 6		
FEBRUAR	1	od -2 do 0	od 4 do 7	od -2 do 2	od 4 do 10
	2	od -2 do 2	od 5 do 8		
	3	od +1 do 2	od 8 do 10		
MART	1	od 0 do 3	od 8 do 11	od 0 do 7	od 8 do 16
	2	od 1 do 5	od 10 do 13		
	3	od 3 do 7	od 13 do 16		
APRIL	1	od 6 do 9	od 15 do 19	od 6 do 11	od 15 do 21
	2	od 6 do 9	od 15 do 18		
	3	od 7 do 11	od 17 do 21		
MAJ	1	od 9 do 13	od 20 do 24	od 9 do 15	od 20 do 25
	2	od 11 do 14	od 21 do 25		
	3	od 12 do 15	od 22 do 25		
JUN	1	od 13 do 16	od 23 do 27	od 13 do 18	od 23 do 29
	2	od 14 do 17	od 24 do 28		
	3	od 15 do 18	od 25 do 29		
JUL	1	od 15 do 18	od 26 do 29	od 15 do 19	od 26 do 30
	2	od 15 do 19	od 26 do 30		
	3	od 15 do 19	od 26 do 30		
AVGUST	1	od 16 do 19	od 27 do 31	od 14 do 19	od 25 do 31
	2	od 15 do 19	od 27 do 30		
	3	od 14 do 18	od 25 do 29		
SEPTEMBAR	1	od 13 do 16	od 23 do 27	od 10 do 16	od 21 do 27
	2	od 11 do 15	od 22 do 25		
	3	od 10 do 14	od 21 do 24		
OKTOBAR	1	od 9 do 12	od 19 do 22	od 5 do 12	od 14 do 22
	2	od 7 do 10	od 16 do 20		
	3	od 5 do 9	od 14 do 18		
NOVEMBAR	1	od 4 do 8	od 12 do 15	od 1 do 8	od 7 do 15
	2	od 3 do 6	od 9 do 13		
	3	od 1 do 4	od 7 do 11		
DECEMBAR	1	od -1 do 3	od 5 do 8	od -2 do 3	od 3 do 8
	2	od -2 do 2	od 4 do 7		
	3	od -2 do 1	od 3 do 7		

Подаци у табели нам показују да се у Београду нормалне минималне температуре (нормала нормале) током лета крећу од 13-19 °C, а максималне од 23-31 °C. Током зиме нормалне минималне температуре (нормала нормале) се крећу од -4 до +3 °C, а максималне од 2-10 °C. Дакле, ови подаци нам говоре да су летњи распони температура слабије изражени у односу на зимске – на основу чега закључујемо да су у зимском периоду учесталије смене топлих и хладних ваздушних маса у односу на летњи период. То практично значи да се у случајевима појачане циклонске активности у западном или централном Медитерану, неретко налазимо у тзв. „топлом сектору" циклона, услед чега често долази до продора врло топлог афричког ваздуха на наше подручје. На тај начин добијамо високе зимске температуре за наше поднебље. Наравно, ово запажање се односи и на летњи период. Међутим, током зиме је генерално учесталија појава циклона у Медитерану, што значи да се зими ипак чешће налазимо у тзв. „топлом сектору" медитеранских циклона.

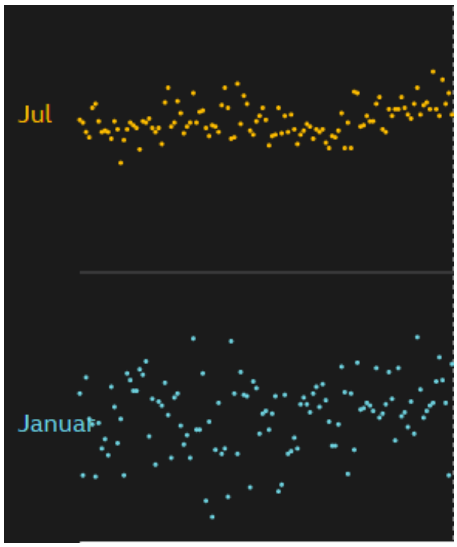
У оба ударна летња месеца (јулу и августу) региструју највише вредности (нормалних) максималних температура, које се крећу у опсегу од 25-31 °C. Насупрот томе, током зиме се само у јануару месецу региструју најниже вредности (нормалних) максималних температура (од 2-6 °C), док у децембру и фебруару нормалне вредности максималних температура бележе пораст на 8 °C, односно на 10 °C. Дакле, лето генерално постојаније и дуготрајније годишње доба у односу на зиму, што је и сасвим логично, с обзиром на наш положај у оквиру северне хемисфере и Европе, као и на међусобне утицаје најважнијих ваздушних маса које прелазе преко нашег подручја.

Ако посматрамо међусобни температурни однос, односно кретање средњих месечних температура унутар зимских (децембар-фебруар) и летњих (јун-август) сезона – одмах запажамо уједначенији температурни распоред током лета

(јул и август температурно скоро идентични) него током зиме (јануар се температурно издваја у односу на децембар и фебруар) – што нас такође упућује на закључак о генерално дужем трајању лета и његовом континуитету у односу на мању постојаност и континуитет зима на нашем подручју. Дакле, зиме имају променљивији карактер у односу на лета, што нам показују још и: амплитуде (колебања) између најтоплијих и најхладнијих зимских месеци, амплитуде између најтоплије и најхладније зиме, амплитуде између средњих месечних максималних и минималних температура, амплитуде између средњих апсолутних месечних максималних и минималних температура, као и амплитуде између апсолутних месечних максимума и минимума температура у зимским месецима.

Значи, све ове наведене амплитуде су израженије у зимским него у летњим месецима, што све заједно апсолутно потврђује тезу о знатно већој променљивости временских прилика у току зиме него у току лета на нашем подручју. Сви ови презентовани подаци нам говоре да топле зиме не представљају метеоролошко чудо, како неки упорно покушавају да представе широј јавности, већ чињеницу да је код нас већа аномалија појава врло хладне него врло топле зиме, с обзиром на знатно већу удаљеност извориште врло хладног ваздуха (Арктик и Сибир) од знатно ближих извориште врло топлог ваздуха (Африка и Медитеран) у односу на наше подручје, што је и сасвим очекивано и логично.

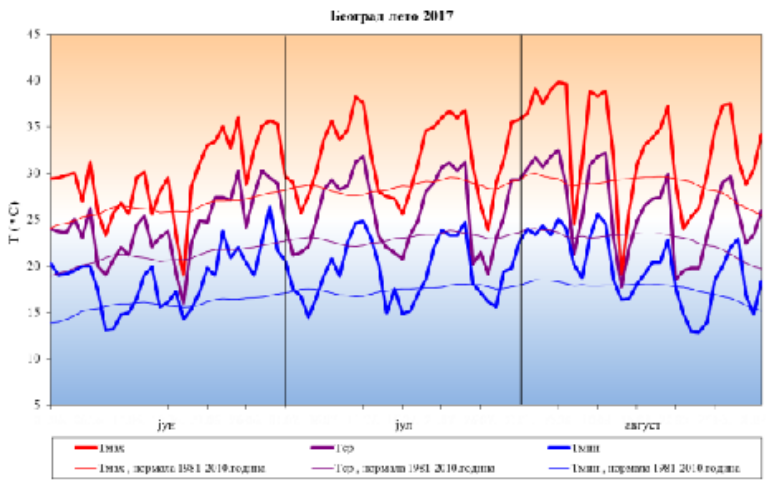
Затим, подаци о годишњем броју летњих и тропских дана у односу на број мразних и ледених дана (95 и 31 : 72 и 21) такође иду „у прилог“ лету, односно његовој већој постојаности у односу на зиму (слика испод).



Да на крају резимирамо – на подручју југоисточне Европе, летња сезона (топли део године) има убедљиву „предност“ у односу на зимску сезону (хладни део године). Такав закључак је изведен на основу резултата кретања средњих месечних температура и њиховог међусобног распореда у току сезона, распореда (нормалних) максималних и минималних температура унутар сезона, одређеног броја дана у току године који карактеришу летњу и зимску сезону, као и на основу израженијих амплитуда у зимским у односу на летње месеце код свих анализираних температурних параметара.

Генерално гледано, код нас током лета владају стабилне временске прилике, док су зиме знатно променљивијег карактера. Са друге стране, на подручју централне Европе ситуација је обрнута – лета су променљива, док су зиме знатно стабилније.

Када говоримо о нашем климату, можемо слободно рећи да ***екстреми*** одређују нашу (умерену) климу, односно нашу метео стварност (слика испод). У суштини, такозвана „умереност“ наше климе представља само некакву средњу (фиктивну, односно апстрактну) температурну вредност, која је у ствари добијена као крајњи продукт и једних и других екстрема (и зимских и летњих). Дакле, ***екстреми*** су главно обележје нашег (умереног) климата.



У ЛЕТО КАД ЗАИГРА ВЛАСИНА

Пише: Теодора Мирчев

Општина Сурдулица је домаћин бројних културно-уметничких, спортских и туристичких манифестација током године. Туристичка организација општине Сурдулица у свом раду има приоритет да што успешније промовише и презентује туристичку понуду наше општине, посебно Власине и Власинског језера. У сарадњи са осталим носиоцима туристичких понуда потребно је да створи предуслов како би се искористио туристички потенцијал, што подразумева стварање препознатљивог туристичког производа, који треба да допринесе афирмацији подручја, његових потенцијала и атракција.

На иницијативу културних ентузијаста Сурдулице, давне 1985. године, на прелепим теренима поред Власинског језера, одржана је прва културно-туристичка манифестација „Власинско лето“. Деценијама уназад, одавде па широм Европе, разилазе се звуци трубе који су били, а и данас јесу, знак препознавања када је реч о овим крајевима. Први сабор је одржан 7. јула 1985. године. Још од првог предтакмичења, ову манифестацију карактерише богат ревијални програм у коме учествују изворне певачке и фолклорне групе југоисточне Србије.



Манифестација се одржава сваког лета током месеца јула. Долазе људи са свих страна Србије, а највише са југа. Посебно је интересантно да су редовни држављани Бугарске, претежно из Софије, који не пропуштају ову извандредну манифестацију, која свакога оставља без даха! Поред тога што долази више трубачких група, долазе и познате домаће звезде, како би употпуниле програм саме манифестације.

Сам почетак манифестације отварају наши организатори краћим говором, којим из године у годину све више показују труд и жељу за што бољом организацијом. Традиционално отварање манифестације након краћег говора организатора обележавају оркестар ***„Бобана и Марка Марковића“*** чија труба осваја како Гучу која је позната по трубачима, тако и целу Србију, па и нашу малу Сурдулицу. Након њиховог оркестра следе наредни оркестри као и домаће звезде које увеселавају госте наше манифестације. Тог дана Сурдулицу посети од 2.000 до 3.000 људи из разних делова Србије и Бугарске. Што се тиче посетилаца доминирају становници Врања и Софије. Данас се на Власини паралелно са догађајима у Сурдулици одвија богат програм, попут такмичења кувара у спремању рибљих специјалитета „Власински котлић”, такмичење риболоваца „Власинска удица“, трка чамаца на језеру и „Џипијада“. Такође, на-ши верни учесници су фолклораши фолклорног ансамбла „Власина“, чија нога заигра сваке године на Тргу Сурдулице.



Присуствовати оваквом догађају је чаробно, дођите и будите део наше манифестације у Сурдулици. Чекамо Вас ове године, Добродошли!

НЕРЕШЕНО (ГЕО)ПОЛИТИЧКО ПИТАЊЕ

Пише: Радослав Ранковић

Проблемске теме нису нова појава у савременим географским истраживањима, али никада не губе на значају. Изнова и изнова маме своје читаоце, а посебно нас, географе. Политичка географија је идеална област по том питању, будући да се у сваком тренутку, широм света, одигравају различити политички спорови. Један од таквих случајева је пример Западне Сахаре, спорне афричке територије.

Краљевина Шпанија је још 1479. године потписала споразум „KOSOMA" са Португалијом, у ком јој је дозвољено присвајање Канарских острва, Сеуте, Мелиље и Западне Сахаре, чија стварна окупација започиње тек у XIX веку, када су Шпанци заузели Рио де Оро. Западна Сахара је била под управом Шпаније све до 1970. године, али после антиколонијалног устанка, Мадрид је коначно напушта 1975. године, а највећи део територије препуштен је Мароку на управу. Локално становништво није било спремно на то да замени једног колонијалног господара другим.

За Мароко, историја и географија потврђују да ова територија треба да буде њихова. Султан Хасан I је изградио бројне луке и утврђења у јужним областима, како би одржао њихову војну и економску повезаност са краљевином. Већина студија која се бави проблемом Западне Сахаре слаже се да је шпански колонијализам узрок појаве питања мароканске Сахаре. Краљ Хасан II је мобилисао 350.000 добровољаца како би прешли преко границе Западне Сахаре, чиме би се потврдила мароканска претензија на ову територију. Овај догађај је познат као „Зелени марш", након ког је дошло до тајног потписивања Мадридског споразума, који је подразумевао да већи део територије (Сагија ел Арма) припадне Мароку, а мањи (Рио де Оро) Мауританији. Обе земље су извршиле анексију Западне Сахаре 14. новембра 1975. године и тврдиле су да полажу историјско право на ову територију, а како међународно право не признаје тајне уговоре, сматра се да Шпанија све до данас има легалну контролу над овом територијом.

Још средином 1960-их Афричка Унија и Уједињене Нације су отпочеле са вршењем притиска на Шпанију, како би се одржао референдум.



Резолуције УН јасно потврђују право Западној Сахари на самоопредељење. Како се референдум није одржао, створена је антиколонијална организација „Фронт Полисарио" (*Frente Popular de Liberación de Saguía el Hamra y Río de Oro*) 10. маја 1973. године. Чинили су је млади Сахарци, махом ђаци. Уз нападе Полисариа и међународне притиске, Шпанија је пристала на референдум, али се краљ Хасан II супротставио одржавању. Његов став проистекао је из чињенице да је препознао којим природним ресурсима располаже ова територија. Мароко као независна држава неће нарушити свој суверенитет. Осим што би на тај начин остао без дела територије, што је само по себи велики губитак, остао би и без лежишта фосфата, али и перспективних подморских лежишта нафте и гаса. Мароко је у прошлости прихватио да је Западна Сахара ван његове јуриздикције, али је касније ипак почео да посматра ову територију као део својих јужних провинција.

Шпанија је одлагала одржавање референдума све док Међународни суд правде не изнесе своје мишљење о захтеву Марока у вези са овом територијом. МСП је истакао да су мароканске захтеви ирелевантни, али, упркос пресуди, Шпанија одустаје од референдума услед транзиције Мадрида ка демократији, у време болести Франциска Франка. Након тога, око 125.000 Сахараца је избегло мароканску офанзиву и сада воде живот по избегличким камповима у Алжиру. Многи су добили и алжирско држављанство. Подршка коју је Алжир пружао Западној Сахари је љутила Мароканце, што је резултирало кратким граничним ратом између ове две државе. До сукоба је дошло због самог распоређивања кампова у близини границе, у провинцији Тиндуф. „*Уколико је Рабат сигуран у наклоност сахарског становништва, зашто блокира референдум*", питање је које је Алжир поставио. Тако се наставило са дестабилизацијом већ довољно уздрмане регије, а како је Мароко наставио са својом анексионом политиком, Полисарио је 26. фебруара 1976. године прогласио Западну Сахару независном. Створена је Сахарска Арапска Демократска Република, с престоницом у егзилу, у Алжиру. Алжирски председник Хари Бумедиен је подржао независност и

Полисарио, што је довело до прекида алжирско-мароканских односа све до средине 1980-их година. Након Бумедиенове смрти, Мароканци су сматрали да ће Алжир пружати мању подршку Полисариу и надали су се лакој анексији Западне Сахаре.

Један од разлога зашто ово питање оволико дуго није решено је тај што ова територија никада није била „хладноратовска арена". Другим речима, велике силе нису имале интереса овде, па се питање није ни разматрало. Совјети су сматрали да би много више изгубили него што би добили, уколико би се мешали у решавање спора. Москва је званично водила политику неутралности. Везе са Мароком су значајно учвршћене, али и са Алжиром су одржавани дипломатски односи. Алжиру је пружана помоћ у реализацији одређених пројеката, у замену за њихову подршку приликом анголске кризе. Полисарио је био једини ослободилачки покрет на тлу Африке који није добио директну подршку СССР-а. САД су најпре водиле политику неутралности. С једне стране је Мароко, с којим имају посебне односе још од раније, а с друге је Алжир, држава од које откупљују значајне количине сирове нафте и гаса и која им је пружила подршку током талачке кризе са Ираном. САД су продале Мароку авионе и хеликоптере, које ће користити у Западној Сахари, у вредности од 235,5 милиона долара. Француска је у неколико наврата учествовала у ваздушним нападима против Полисариа, у име мауританске владе. Француска и САД су омогућиле Мароку да оствари контролу над око 80% Западне Сахаре.

Арапска Унија је посредовала примирју између Марока и Полисариа, али пошто је Западна Сахара од 1984. године чланица ове организације, Мароко је исту напустио. Нормализацији односа Алжира и Марока је посредовала Саудијска Арабија, али је Алжир наставио са подржавањем Полисариа. Са становишта Алжира, Мароко је крив за све сукобе на тлу Западне Сахаре. Након тога, север Африке је посетио генерални секретар УН, Перес де Келар. Мароко је прихватио надзор УН над референдумом. Након одвојеног састанка са делегатима две стране, Келар је израдио план решавања проблема, који је предвиђао прекид непријатељства Марока и Полисариа, повлачење војске, формирање мисије УН за референдум, комисије за идентификацију бирача са правом гласа и референдум који би био одржан шест месеци након почетка процеса. При одређивању гласача, референтна тачка је био шпански попис из 1974. године, према ком је у Западној Сахари живело 73.497 пунолетних лица. Савет безбедности УН је усвојио Резолуцију 621, којом је одобрен референдум. Ипак, није реализован услед ирачке инвазије на Кувајт.

Либија, иако се не граничи са Западном Сахаром, искористила је сукобе као прилику за дестабилизацију Марока и ширење своје идеологије по земљама Магреба. Либија је у прве две године Полисариевог постојања била највећи финансијски и материјални ослонац покрета. Упркос томе, Гадафи је оспоравао циљ Полисариа – стварање нове вештачке арапске државе. Он је сматрао да је арапском свету потребно јединство, а не даље цепање. Гадафи је убрзо престао да снабдева Полисарио оружјем и ушао је у савез са Мароком, у замену за Хасанову подршку Либији у вези с Гадафијевим амбицијама у Чаду.

Мауританија је, као Мароко, потраживала територију Западне Сахаре, на основу потписаног уговора између емира Ахмеда Уда Мохамеда Аидеа и Шпаније. Ипак, како никада није показала национално јединство по питању Западне Сахаре, Полисарио ју је приморао да се повуче. Након тога, Мауританија је настојала да остане неутрална, али су чести режимски преокрети и заједничка граница ово отежавали.

Напади Полисариа на Мароко су најпре били учестали, али су се смањили средином 1980-их година, када је Мароко изградио баријеру, која је спречила око 90% напада. Ова пешчана баријера, дужине 2.700 km, била је обострано минирана, њом је патролирало на десетине хиљада мароканских војника и представљала је најдуже континуирано минско поље на свету. Упркос изузетној војној спремности Марока, Полисарио их је непрестано узнемиравао. Ова формација је на свом врхунцу бројала око 15.000 људи. Припадници покрета би се нагло појављивали с камионима из пустиње и деловали би на мароканске положаје.

Борбе завађених страна су трајале све до 1991. године, када су се умешале УН. Тада је донета Резолуција 690 која предвиђа одржавање референдума. До њега није дошло услед тврдог става Марока да призна висок степен аутономије Западној Сахари, али не и независност. Рабат настоји да докаже да је ова територија конститутивни део Марока, а у прилог томе истиче да су се стране силе увек обраћале Рабату када је требало да се ослободи неки Европљанин, заробљен на територији Западне Сахаре. Осим тога, мароканске власти су се позивале и на то да је

Шпанија тражила од султана да одреди границе између шерифатске империје и зоне Рио де Оро, алудирајући тако на марокански суверенитет над овом територијом.

Више покушаја референдума је успешно одлагано, а од септембра 1991. године на снази је мисија УН за референдум у Западној Сахари (MINURSO). Међутим, с одлагањем референдума се и даље наставило тако да је мисија била пред колапсом. Резолуцијом 3292, Генерална скупштина УН тражи од МСП мишљење о томе да ли је Западна Сахара у време шпанске колонизације била *terra nullius* (ничија земља) и ако није, које су биле релације ове територије са Мароком и Мауританијом. Према МСП, Западна Сахара није *terra nullius* и она припада Сахарцима. У фебруару 2010. године одржан је састанак представника Полисариа и Марока, под покровитељством УН, уз присуство земаља посматрача – Алжира и Мауританије. Данас, чак и када би велике силе заговарале концепт аутономије Западне Сахаре у оквиру Марока, то би било безуспешно јер је међународно право, без сумње, на страни Западне Сахаре.

Током 2016. године Брахим Гали је изабран за лидера Полисариа и председника САДР, након смрти дугогодишњег председника Мохамеда Абделазиза Езедина. Гали је један од оснивача Полисариа и предводио је прве нападе за независност против шпанских снага. Ипак, Западна Сахара је пример како недостатак спољне интервенције може допринети продужавању сукоба. Она никада није успела да придобије јаке савезнике, јер су је признале углавном само земље Трећег света. Мароко се хвалио значајном подршком САД и Француске, док је САДР добијала само слабу подршку СССР, у виду оружја, преко територије Алжира. Имајући у виду да Бајденова администрација неће променити одлуку САД о овом питању, овај потез би се могао сматрати великом „дипломатском" победом Рабата. Већина земаља Блиског истока, Африке и ЕУ се не слаже са ставом Америке, али глобални утицај Вашингтона је такав да је можда потпуно запечаћена судбина Западне Сахаре као независне државе. Ово је последња територија која чека да оствари право на самоопредељење.

Новембра 2020. године Полисарио је изјавио да се више неће држати примирја и блокирао је главни трговачки пут између Марока и Мауританије. Рабат је распоредио своје трупе у тампон зону под контролом УН, а Полисарио је реаговао ракетним нападима дуж административне линије. Потврђивање суверенитета Марока над Западном Сахаром од стране САД је катастрофа за оне који траже независност. САД су крајем 2020. године то учиниле, а Мароко је заузврат нормализовао односе с најближим савезником Вашингтона у региону – Израелом. Овај потез је угасио оно мало наде која је постојала за осамостаљење од Марока.

У овом раду је дат хронолошки приказ важних догађаја који су се одиграли на тлу анализиране спорне територије. Западна Сахара, као таква, не одступа значајно од других територија које се боре за своје парче земље. Чак и када многи аутори, који су се бавили овом проблематиком, кажу да велике светске силе на простору нису виделе интерес, то треба узети са јаком резервом. Ништа се у политици не дешава случајно и без разлога, тако да често несвесно постајемо сведоци најразличитијих политички креираних манипулација. Док шира јавност не може на адекватне начине да одговори на питање зашто се одређени проблем баш њима дешава, неко тамо засигурно може и зна. Док се сахарски народ бавио таквим питањима, неко други је кројио и преправљао њихову судбину по тачно одређеним мерама, које су овај народ скупо коштале.



Пишу: Студенти генерације 2019.

Шта вам прво падне на памет када помислите на Источну Србију? Да ли су то чувени митови о влашкој магији, или пак географија ове регије?

По први пут, географи друге, треће и четврте године кренули су заједно на теренску наставу. Последњи викенд у мају 2022. године био је резервисан за тродневни терен. Уз пратњу професора и асистената, велика група студената је кренула пут Источне Србије. За ова три дана обишли смо доста природних и културних знаменитости у Источној Србији, која иако је једна од слабије развијених регија, ипак има шта да нам пружи.

Из Београда су нас испраћали звукови кише и грмљавине за коју смо прижељкивали да што брже престане.

Први дан био је у знаку локалитета крај самог Дунава. Најпре смо посетили ***Виминацијум***, археолошко налазиште недалеко од Костолца, један од најзначајнијих римских војних логора на територији Србије. Сматра се да је основан у I веку нове ере. За време владавине цара Хадријана, стиче статус муниципија, а за време владавине цара Гордијана III добија статус колоније римских грађана, што је био највиши статус који једно насеље у Римском царству може да добије. На врхунцу свог развоја, Виминацијум је имао 48.000 становника и био је престоница римске провинције Горње Мезије. Прва археолошка истраживања на подручју некадашњег римског града започео је Михаило Вилотић 1882. године, али су темељна археолошка ископавања отпочела тек 1977. године након открића саркофага из Дрмна.

Археолошко налазиште се данас налази испод обрадивих површина, а фрагменти предмета из римског периода расути су дуж ораница. Имали смо прилику да посетимо маузолеј императора Хостилијана, мамут парк и научно-истраживачки и туристички центар. У централном делу ***маузолеја*** налази се гробница императора, а око ње неколико гробова угледних и богатих грађана. ***Научно-истраживачки и туристички центар*** направљен је по узору на римску вилу. У унутрашњости villa rustica-е налази се неколико експоната, међу којима се издваја колекција антрополошких типова становника Виминацијума. Представљена је реконструисаним ликовима становника Виминацијума који су добијени анализом ДНК материјала скелета из гробница маузолеја и употребом 3D технике. Ипак, највреднији експонат центра је велика макета некадашњег Виминацијума смештена на спрату испод скулптуре цара Константина Великог. Посебну драж овом локалитету даје последњи објекат који смо обишли у Виминацијуму - ***мамут парк***. Године 2009. откривен је у потпуности очуван скелет женке мамута, Вике, стар око 5 милиона година. Три године касније откривено је још неколико скелета, али они за разлику од Викиног нису цели. Сви заједно представљају изузетну вредност локалитета јер глобално гледано, на целој планети, нема пуно откривених скелета који су у целости сачувани (за сада око 20).

Из Стига, теренску наставу наставили смо у суседном Браничеву. Наша следећа локација, била је чувена Рамска тврђава.

Али…

С обзиром да смо се налазили у крајевима влашке магије, нашу авантуру је нешто прикочило. Покварио нам се аутобус.

Испрва нисмо веровали, јер смо били тек на почетку авантуре. Но, ипак нисмо дозволили да нам то поквари расположење. Кроз смех и забаву, време је брзо прошло и најзад смо кренули даље.

Дакле… ***Рамска тврђава.***

Сликовита средњовековна тврђава саграђена је 1483. године по налогу султана Бајазита II (деде Сулејмана Величанственог). Из овог периода потиче легенда по којој је султан Бајазит II обилазећи своје војнике застао да се одмори на брежуљку са кога се пружао леп поглед на Дунав. Седећи тако на простирци, заспао је. Када се пробудио, осећао се препорођено. После је наредио да се ту сагради тврђава. Рамска тврђава има пет кула повезаних моћним бедемима. Грађена је као типично артиљеријско утврђење. Како туристи кажу: *„Не постоји боље место да разумемо средњовековне битке него да стојимо на самом бојишту!“*

Поглед са тврђаве је фантастичан; Дунав овде делује много шири од реалних 4,1 km, док се са друге стране види равни Банат. Ово културно добро има вишеструки значај за очување историјске нити и културног идентитета нашег друштва. Данашњи изглед тврђаве резултат је рестаурације из 2020. године.

Наставили смо пут према Доњем Милановцу низ Дунав. Имали смо прилике да видимо различите геоморфолошке облике и тако употпунили своје предзанање о истим. Стижемо до кањона ***Бољетинске реке***, где смо видели седиментне стене у које се усекла Бољетинска река.

Кањон Бољетинске реке је значајан локалитет из више



разлога. Представља објекат геонаслеђа, и први заштићени објекат на подручју Ђердапа. Геолошка читанка која је своје епохе и периоде уклесала у пешчаре садашње Бољетинске реке. Заправо као посматрачу, ово личи на једну геохронолошку скалу која је исписана на стени од периода јуре до данашњег дана. Имали смо прилику да пронађемо остатак стене у којој је био видљив фосил, што сведочи да су овде живели разноврсни представници главоношаца. Тањи или дебљи слојеви стена, различитих боја, нијанси и хемијског састава, фосилизовани остаци древних биљака и животиња, у природној симбиози са околним зеленилом и жубором речице, за познаваоце и љубитеље геологије представљају праву научну посластицу, док за лаике могу и дословно подсећати на, рецимо, неку торту са безбројним слојевима. Пошто је у прошлости овај део Србије био под Панонским морем, у оним периодима када је терен био под морском водом настајали су кречњаци, док су током суве фазе када се море повукло формирани црвени пешчари.

Уз анализу геолошког састава профила, дискутовали смо и о силама које су обликовале терен. Када је упоредимо са импозантном Ђердапском клисуром, кањон Бољетинске реке не одликује се спектакуларном дубином, нити дужином, а још мање великим током. Шта више, Бољетинска река у већем делу године има одлике потока, који је током лета чак и на ивици пресушивања. Једна мала речица која и те како зна да подивља и постане бујица, што нам је и доказала плављењем читавог села 2014. године. Сам пут кроз кањон је приступачан и није захтеван. Оно што смо приметили је да на терену не постоји никакав вид заштите - шетајући наишли смо на напуштен камион, који ту стоји ко зна колико дуго, а нико не предузима ништа поводом тога. Са друге стране упорност човека да исту ту „живу“ геохронолошку скалу поремети својим опхођењем, незнањем и неупућеношћу је оно што не престаје да нас згражава. Кад смо код тога, немогуће је не надовезати се на познате речи српског зета Алберта Ајнштајна *„Људска глупост и свемир су бесконачни, али мислим да за ово друго нисам сигуран“*. Елем, вредело је овде покиснути, јер су призори стварно били невероватни.

Први дан је био испуњен и једва смо чекали да стигнемо у смештај и сумирамо утиске.

Међутим…

Није нам то баш ишло по плану јер се аутобус поново покварио. На само пола сата од Караташа где смо били смештени, аутобус је стајао. Киша је падала без престанка, али смо ипак изашли из аутобуса и кроз причу покушали да „убијемо“ време, што смо и успели. Најзад смо стигли у Караташ.

Другог дана је баш све било на свом месту, поред нашег одличног расположења и авантуристичког духа, овог дана и време је било на нашој страни. Пар километара од Караташа обишли смо ***хидроелектрану Ђердап 1***. Видели смо како изгледају турбине које су биле под процесом рестаурације уз објашњење како турбине производе електричну енергију. У укупној производњи електричне енергије у Србији електрана Ђердап 1 учествује са око 20%. Ђердап 1 је саграђен 1970. године.

Наредна станица био је ***градић Кладово***. Генерално, овај део Источне Србије један је од историјски и географски најзанимљивијих регија. Кладово је градско насеље, сав

је у знаку Дунава и свега што та река носи у себи. У ранијим вековима је био утврђени град чији се остаци налазе непосредно пре уласка у савремени део града. Центар насеља је уређен има доста зеленила, паркова, кафића, продавница, а у самом центру се налази и црква Светог Ђорђа. Уз Дунав се налази позната Кладовска плажа. На основу боравка у овом месту закључили смо да је једно развијено градско насеље. Међутим, по правилу и у њему се осећа процес депопулације. Недалеко од Кладова налази се ***Трајанов мост***. У питању су остаци моста који су сачувани са обе стране Дунава. Са стране Румуније остаци су очувани, уређени, стављени под заштиту и од њих је направљена туристичка атракција коју туристи често посећују. Код нас није такав случај; остаци се налазе окружени баром и високом травом, без поштовања вредности овог историјског локалитета.

Одмор у Кладову био нам је потребан како бисмо скупили довољно снаге за долазак до ***прерасти реке Вратне.*** Река Вратна извире на планини Дели Јован и улива се у Дунав као његова десна притока. На свом путу ка Дунаву тече тереном који је крашки. У далекој прошлости једним делом свог тока, Вратна је протицала кроз тунелску пећину. Међутим, услед крашке ерозије, део таванице се обрушио, а између њега су остала два свода у виду камених мостова, тзв. прерасти – Велика и Мала прераст. Овај део је лепо уређен и туристички веома актуелан. Одмах након изласка из аутобуса угледали смо ***Манастир Вратна*** који потиче из XIV века, окружен стенама, а испред манастира се налази поље лаванде које додатно краси овај пејзаж. Одавде смо започели пешачку туру до прерасти Вратне. Пешачили смо кроз шуму, преко јаруга. Стаза је земљана, нема потребе за додатним уређивањем како се не би нарушила сама природа. После дуже шетње, дошли смо до Велике прерасти на реци Вратни, која представља једну од највећих у Европи. Поред наше земље, само још неколико држава може се похвалити оваквим каменим мостовима. Након краћег задржавања наставили смо шетњу до видиковца. Поједине деонице стазе изискивале су јаку концентрацију и пажњу. Пешачење кроз ово место одузело је пуно енергије коју неколико студената није имало. Стаза од Велике прерасти до видиковца је била знатно стрмија у односу на претходну, али исплатило се због прелепог погледа. Са те тачке могли смо да видимо нашу полазну тачку код манастира Вратне. Прерасти су 1957. године стављене под заштиту, а 2014. године ова област је проглашена спомеником природе.

Напустивши Вратну, пошли смо путем ***села Рајац*** недалеко од Неготина. У овом насељу не станују људи, већ вино. Пимнице су привремено насеље направљено за производњу и складиштење вина. Представљају јединствену архитектонску руралну целину. Састоје се од неколико кућа квадратне основе са зидовима од жутог пешчара. Све пимнице су саграђене од камена и дрвета. Спрат је намештен за ноћење и боравак виноградара, док је приземље, односно подрум, намењен вину које се ту одлаже. Прве пимнице саградили су Цинцари. По узору на њихов стил градње, домаће српско становништво почело је да гради своје зграде током наредних 200 година. У пимницама има становништва докле год трају послови у виноградима (од Светог Трифуна до бербе грожђа на јесен). Пошто се Свети Трифун сматра заштитником вина и винограда, изнад улазних врата, многе зграде имају уклесану икону овог свеца. Због свог аутентичног изгледа, у Рајачким пимницама снимане су серије „Тајна винове лозе“, „Нечиста крв“, „Што се боре мисли моје“, као и мистичне сцене које се доводе у везу са влашком магијом у филмовима „Чарлстон за Огњенку“ и „Црна свадба“. Присуство паганских симбола



који су истовремено измешани са хришћанским, највероватније сведочи о томе да су становници овог краја јако дуго успевали да очувају стара словенска веровања и поред прихватања православља као примарне религије.

Овде смо се упознали са посебном врстом грожђа-тамјаником. Приликом шетње кроз насеље наишли смо на пар кућа које су у лошем стању, неке пропадају, а неке су срушене скоро до темеља. Било би добро покренути процес рестаурације и искористити њихов потенцијал. Обилазак Рајачких пимница завршио се дегустацијом вина у једном од газдинстава Рајца. Након уживања у укусу црне тамјанике, совињона и гамеа, одлазимо до Мокрањских стена.

У близини села Мокрање, јужно од Неготина, на источним обронцима планине Дели Јован, на крају кањона Сиколске реке смештен је водопад ***Мокрањске стене***. Након пешачења долазимо до комплекса којег чине језерце и водопад Мокрањске стене који је смештен изнад њега. Природни предели до овог локалитета су веома добро сачувани, али нажалост велики број домаћинстава је напуштен. Они мештани који су остали баве се углавном пољопривредом или сточарством, али само за личне потребе. На Мокрањским стенама постоје зидине од опеке и камена, за које становништво верује да су из доба Римљана. Ово село има велики значај за нашу земљу јер је овде рођен Стеван Стојановић Мокрањац. Такође, овај комплекс представља омиљено место за купање свих становника Мокрања, али и Неготина.

Ноћ смо провели у Зајечару…

Прва дестинација трећег дана је био ***Гамзиград*** – археолошко налазиште Felix Romuliana. Од 2008. године се налази на UNESCO листи Светске баштине. У питању су остаци некадашњег града, чија се прецизна граница још увек не може тачно одредити, јер по речима кустоса мештани ових крајева обрађујући своје њиве и дан данас наилазе на на остатке. Била је то једна од највећих и најраскошнијих грађевина касноантичког света. Трагове римског градитељства на овом локалитету запазио је још аустријски археолог Феликс Каниц у XIX веку. Локалитет је добио име тек 1984. године када је на поду једне од грађевина откривен блок са натписом „*Felix Romuliana*“ што преведено са латинског значи „срећна Ромула“. Испоставило се да је у питању мајка цара Галерија, Ромула. У част своје мајке цар Галерије својој царској палати даје име. У разговору са кустосом сазнали смо да су на овом локалитету присутни и „дивљи копачи“.

Теренску наставу смо наставили посетом ***водопаду Рипаљка***. Крађом шетњом падинама планине Озрен, дошли смо до водопада, који представља први споменик природе у Југославији заштићен 1948. године.

Наставили смо посету Сокобањског краја. Посета ***Сокограда*** је представљала највећи изазов на овој теренској настави. Доћи до одредишта није лако. Али зарад лепоте, адреналина и одличног осећаја, ризик који носи пут до тамо није ништа наспрам онога што смо добили. Успон није био толико захтеван, трајао је око 40 минута, половина пута се иде асфалтом, док друга половина кроз шуму земљаним путем. Последњих 100 m треба бити



обазрив на поскока, кога овог пута ми нисмо срели. Тврђава Сокоград, саграђена је за време Цара Јустинијана и имала је одбрамбену улогу од Авара и Словена. Поглед је фантастичан.

Боравећи у овом делу Србије, нисмо могли да заобиђемо ни ***излетиште Лептерија*** за које је везана занимљива легенда: Некада давно, у раном средњем веку, живела је прелепа девојка по имену Лептерија. Она је била ћерка главног заповедника Сокограда. Заповедник Врмџанског града имао је сина, лепог, стаситог, паметног младића по имену Жупан. Лептерија и Жупан заљубише се једно у друго. Њихова љубав била је велика и снажна колико и рат између њихових породица. Очеви, заповедници нису дозвољавали њихову везу. Мила и љупка Лептерија спречена да води свој живот у миру, испуњен љубављу, искраде се из замка и побеже. Немилосрдни отац посла слуге да је пронађу и убију. Након јурњаве, најпре је на једном пропланку и ту јој одузеше живот. Не могавши да настави живот без љубави своје изабранице, млади Жупан обузет очајем скочи у најдубљи вир реке Моравице и утопи се. Прелепи пропланак на којем је страдала лепа Лептерија добио назив по њој, и сада се то чувено излетиште зове Лептерија. Вир у којем је своје муке окончао лудо заљубљени младић зове се по њему – Жупан.

Након Сокограда и Лептерије, уследио је двочасовни боравак у ***Сокобањи***, другој најпосећенијој бањи у Србији. Има велики број извора, купатила, паркова, зеленила, кафића, продавница, што карактерише једно развијено градско насеље. Све веће је интересовање за некретнине у Сокобањи, било да су то плацеви, старе грађевине и куће или новоградња.

За сам крај теренске наставе оставили смо ***врело реке Грзе***, излетиште код Параћина које је до скоро било посећено углавном од стране локалног становништва, али због своје лепоте све више привлачи посетиоце из целе Србије. Овај предео је изузетне лепоте, а река ствара и два језерцета плаво-зелене боје. Врело реке Грзе је проглашено за споменик природе.

Током ове теренске наставе имали смо прилику да се боље упознамо са природним лепотама Источне Србије, али и са локалитетима који представљају значајне антропогене туристичке вредности овог краја. Изласком на терен уверили смо се у велики туристички потенцијал овог краја, али смо исто тако уочили бројне проблеме који отежавају његово веће искоришћавање (лоша путна инфраструктура, слаба развијеност мреже железничких пруга и јако лоше стање постојећих капацитета).

Исток подразумева дозу мистике, тајновитости, посебне филозофије и веровања којима се тумачи живот. Источна Србија такође чува такве састојке у себи – побуђујући машту. Где год да кренете овим делом Србије крије се по која занимљивост. Више него било где у Србији мешају се стварност и легенда, тако да је тешко спознати границу између њих.

На основу свега изреченог, може се закључити да су током ове теренске наставе студенти били у прилици да обнове своје знање, да науче и виде нешто ново, анализирају стање на терену, износе своја мишљења о решавању постојећих проблема. Нарочито је значајно то што нам је овом активношћу дата могућност да применимо научено градиво са факултета у пракси. То само говори о изузетном педагошком значају теренских настава у географској струци и потврђује потребу за њиховим редовним одржавањем.

Ова теренска настава је била посебна, јер су на њу ишли географи друге, треће и четврте године. Поред самог истраживања терена који смо обишли, она је допринела да се међусобно упознамо и поделимо своја искуства током студирања.

„На терену су ми се посебно свиделе дуге шетње до локалитета и пењање, обиље физичко-географских одлика које се посећују. Најмање познат садржај са теренске наставе односио се на друштвено-географске одлике терена."

Студент 2. године

„Најзанимљивији део теренске наставе ми је био обилазак прерасти реке Вратне. Генерално, сваки посећен локалитет ми се свидео на свој начин и давао енергију за даље зато што су поједини призори остављали без даха".

Студент 3. године

„С обзиром на то да је реч о првој званичној теренској настави након пандемије, сви локалитети су ми били интересантни, а посебно успон на тврђаву Сокоград и на видиковац код локалитета прерасти реке Вратне. У постојећу туру додала бих видиковац Плоче, Голубачку тврђаву, Рајкову пећину или Лазарев кањон."

Студент 4. године

Пише: Александар Ковјанић



Бројеви су се тако наместили да 22. Светско првенство у фудбалу буде одржано баш 2022. године. Већ је ова симболика наговештавала да ће Светско првенство у Катару бити специфично. Пре свега, оно ће бити упамћено као прво које се уместо у стандардном летњем термину (током лета на северној полулопти), играло у новембру и децембру или по српски „од Аранђеловдана до Никољдана". Разлог су превисоке температуре у Катару током јуна, које су често изнад 40 °C. Поред промене устаљеног термина одигравања, ово Светско првенство је с географског аспекта по много чему било јединствено.

Посматрано по географским регијама света, Светско првенство се избором Катара први пут играло на Блиском истоку. Уједно је први пут једна арапска држава била домаћин шампионата, као и држава у којој је ислам већинска (државна) религија. Катар је површински (11.581 km²) и демографски (око 2,7 милиона) најмања држава која је икада организовала Мундијал. Према проценама, од укупног броја присутног становништва домаћи Катарци учествују са свега 12-15%, док убедљиву већину (85-87%) чине мигранти, односно радници на привременом раду из иностранства. Већина радника долази из држава јужне (Индија, Бангладеш, Пакистан, Шри Ланка, Непал) и југоисточне (Филипини) Азије и Египта. Они су махом слабије образовани, раде физички захтевне послове и остварују релативно малу зараду. Пошто су већина радника мушкарци, процењује се да жене чине тек око једне четвртине становништва.

Мала површина државе и изражена концентрација насеља и становништва на источној обали Катара имали су за последицу да се цело првенство одиграло на малом простору. Стадиони никад нису били ближи једни другима, базама тимова, као и навијачима. Од када је уведен систем са 32 репрезентације никада се није играло у мањем броју градова и на мањем броју стадиона. Утакмице су се играле на осам стадиона, који се налазе у пет градова: Доха, Ал Вакра, Ар-Рајан, Лусаил и Ал Хор. Изузев Ал Хора, преостала три града заправо представљају део конурбације главног града Дохе.

Поред специфичне географије, главни куриозитет је да организацију такмичења овог ранга добије једна „нефудбалска земља". Катар је прва држава домаћин Светског првенства која се претходно никада није квалификовала на завршни турнир (Катар је био једини дебитант). Управо због тога, годинама и месецима пре почетка, али и током првенства, контроверзан избор Катара за домаћина оцењен је у већем делу фудбалске јавности и глобалних медија као веома сумњив. Умешаност високих функционера ФИФЕ, Катара и званичника из других држава у корупцији при избору Карата за домаћина Мундијала постала је једна од водећих фудбалских тема које се нису тицале игре на травнатом терену. На ову тему надовезала су се медијска истраживања и оптужбе о нехуманим условима у којима живе и раде радници који су градили стадионе и осталу пратећу инфраструктуру и о великом броју преминулих или погинулих радника. Негативну кампању утицајни светски медији су распиривали и темама о односу према женама, људима различитих сексуалних опредељења и употреби алкохола за навијаче у овом конзервативном друштву.

Од 32 репрезентације, највећи број тимова дала је, сходно квалитету, Европа (13). Захваљујући Катару као домаћину, Азија је имала шест тимова, Африку је представљало пет, док су Северну и Јужну Америку представљала по четири тима. Међутим, континенталне конфедерације нису стриктно географски подељене. Аустралија се на Светско првенство пласирала кроз азијске квалификације и представљала је једну од шест „азијских" репрезентација. Изузев Аустралије све остале репрезентације и географски припадају својим континенталним конфедерацијама.

Традиционални, интензивни и временски дуготрајни миграциони токови, али и миграције новијег датума, утицали су на то да многи национални тимови имају хетероген етнички, верски или расни састав. Репрезентација Француске је последњих пар деценија прва асоцијација на тим у ком већину чине „деца миграната", тамнопути играчи или играчи арапског порекла. Поред Француске, мултикултуралност је изражена одлика тимова Немачке,

Аустралије, Канаде, САД-а... Са друге стране, знатан је број играча који су наступали за државу у којој нису рођени. И по овом параметру се издваја Француска, у којој је рођено чак 59 репрезентативаца, од којих је већина наступала за своје матичне државе (поред Француске за Мароко, Тунис, Сенегал, Камерун и Гану). Мароко је био једини тим који је имао више од половине играча рођених у иностранству, а Тунис и Сенегал нешто мање од половине. Тунис, Сенегал и Камерун су међу „странцима" имали углавном играче рођене у Француској, а хомогену структуру „странаца" имао је и Велс (поред рођених Велшана, 9 играча је рођено у Енглеској, а један у Немачкој). И у репрезентацији Србије било је играча рођених у иностранству: Вања Милинковић Савић (Шпанија), Сергеј Милинковић Савић (Шпанија), Милош Вешковић (Швајцарска) и Срђан Бабић (Босна и Херцеговина). Са друге стране, у Катару је за репрезентацију Швајцарске играо Ђердан Шаћири, рођен 1991. године у Србији. Такође, било је и фудбалера који су играли за друге репрезентације, али су пореклом Срби: Милан Борјан (Канада), Милош Дегенек (Аустралија), Данијел Дени Вуковић (Аустралија) и Лука Модрић (Хрватска, српског порекла по мајци).

Упркос негативној кампањи, извесним ограничењима и другачијој фудбалској атмосфери, трибине су у Катару биле релативно добро попуњене. Просечна посећеност износила је око 53.000 гледалаца по утакмици. Географска даљина није представљала препреку за навијаче Аргентине, Мексика, Марока, Бразила, који су преплавили трибине. Утакмица групне фазе између Аргентине и Мексика била је најпосећенија на првенству (88.966), што је највећа посета на било којој утакмици Светског првенства после 1994. године. Плаво-беле трибине препуне Аргентинаца свет је гледао до самог краја шампионата. Масовно фудбалско ходочашће из далеке Аргентине може се објаснити предосећајем да у овом (можда последњем) Месијевом походу имају велике шансе да освоје светску титулу, која се чека од 1986. године, када је предводник популарних гаучоса био легендарни Марадона. Освајањем Светског првенства Аргентина је вратила пехар у Јужну Америку после 20 година и првенства у Јапану и Јужној Кореји, када је освајач светске титуле био Бразил.

Политика равноправности и све веће заступљености жена у традиционално „мушким" пословима и активностима закуцала је и на врата Мундијала. Међу 36 главних судија арбитара, правду су делиле три жене, из Француске, Руанде и Јапана. Тиме су ушле у историју фудбала као прве жене које су икада судиле на Светском првенству за мушкарце. Поред главних судија, три жене су изабране и за помоћне судије.

Наредно светско првенство ће донети новитете на пољу географије. ФИФА је организацију Светског првенства 2026. године доделила Мексику, Канади и САД-у, тако да ће то бити први Мундијал који ће се одиграти у три државе. Досадашња пракса је била да једна држава буде домаћин, изузев 2002. године, када су заједничку организацију добили Јапан и Јужна Кореја. Поред тога, у САД-у је првенство већ одржано 1994. године, а у Мексику у два наврата (1970. и 1986.), због чега ће Мексико постати прва држава која је три пута била домаћин највећег светског фудбалског такмичења. Светско првенство у Катару је било последње које се играло у формату са 32 репрезентације. Овај формат, који је први пут примењен 1998. године у Француској, биће замењен 2026. године форматом са 48 репрезентација. Већи број репрезентација условиће повећање броја утакмица, од досадашњих 64 (у формату са 32 екипе) до 80 утакмица. Већи број репрезентација и утакмица захтева и већи број градова (стадиона) у којима ће се играти утакмице. На првобитном ширем списку нашло се преко 40 градова домаћина, али је ФИФА лета 2022. године донела коначну одлуку о 16 градова домаћина. За разлику од Катара, наредно првенство ће се играти широм великог географског пространства, у различитим географским срединама и климатским појасевима. Са географске тачке гледишта, интересантно је да се првенство неће играти у две престонице, Отави и Вашингтону.

Љубитељи фудбала широм планете дефинитивно нису доживели већу спортску еуфорију крајем јесени и почетком зиме до 2022. године. Посматрано географским очима, ово првенство нам је пружило и сплет географских занимљивости. Због тога је била велика част да се и име Србије појави на таквом догађају који ће се памтити. Сам пласман на Светско првенство у Катару представљао је велики успех за репрезентацију Србије, али смо од наших момака очекивали више. Надамо се да ћемо с пуно пажње пратити и следеће светско првенство, али и да ћемо се нервирати или уживати дуже од групне фазе.

ОСТРВО БЛИСКЕ УДАЉЕНОСТИ

Пише: Денис Поповић

Инспирацију за писање чланка о Алкатразу добио сам сасвим случајно гледајући познати филм ,,Бекство из Алкатраза" који је снимљен 1979. године. У филму глуми један од најпознатијих и најталентованијих америчких глумаца који је и даље присутан у филмској индустрији легендарни Клинт Иствуд. Стога сам одлучио да мало више истражим о острву, морским струјама, затвору, станишту пеликана, уопште о незаобилазној туристичкој атракцији Калифорније за коју је одговоран Национални парк ,,Голден гејт".

Острво Алкатраз званично свој назив добило је 1775. године приликом шпанског истраживања. Пловећи заливом Сан Франциско сасвим случајно острво је угледао и до њега допловио један шпански истраживач Хуан Мануел де Ајала. Према неким подацима претпоставља се да га је најпре назвао ,,*La Isla de los Alcatraces*". Уочио је да на оствру готово нема вегетације, али је значајно одморište за птице, пре свега пеликане. Садашњи назив Алкатраз носи због утицаја енглеског језика. Најпре се звао *Alcatraces na Alcatraz*. Поред постојећег назива Алкатраз острво још зову Стена - The Rock.

Историја Алкатраза је веома интересантна. Наиме током 1849. године на налог америчке владе на острву је почео да се гради први светионик у држави Калифорнија чија је градња брзо завршена 1854. године. Већ 1861. године острво је проглашено за простор за преступнике. Наредна година која ће обележити судбину Алкатраза и донети му епитет који данас има је 1907. година, када је оствро проглашено за огранак војног затвора Сједињених држава.

Обзиром да се острво налази свега два километера од обале једног од највећих градова и симбола Калифорније Сан Франциска, острво је постало интересантно за власти, јер су уочили да је овде море хладно и да се јавља изузетно јака хладна морска струја. Да би схватили кретање стурје морамо ући мало дубље у тематику. Познато је да већи део Северне екваторијалне струје скреће недалеко од Филипина ка централном Пацифику. У Јапану она се зове Курошио, док јој са леве стране утичу хладне воде Ојашио струје која се још зове и Курилска струја. На око 145° источне географске дужине она носи назив Севернопацифичка спојна струја која се рачва на северни и јужни крак. Северни крак се креће дуж запада Канаде и Аљаског залива па се зове још и Аљаска струја, док се јужни крак креће дуж калифорнијске обале па се она још зове и хладна Калифорнијска струја. Временске прилике на острву Алкатраз су изразито променљиве. Услед хладне морске струје лета су хладна и магловита док зиму карактерише кишовито време. Биогеографске одлике острва су специфичне, вегетацијски је оскудно, али га можемо окарактерисати као специфичну орнитолошку станицу обзиром на број птица који се може наћи на њему. Флора острва је оскудна, али веома интересантна. Након затварања затвора саднице које су биле посађене од стране затвореника су обрасле и постале место за гнежђење птица. Након идеје да се острво претвори у туристичку атракцију приликом чишћења људи су налазили биљке које су ту биле и пре стотину година. Интересантан пример су хибридне биљке – велшка ружа за коју се веровало да је изумрла. Касније је узето неколико комада и успела је да се одржи ван острва и размножи. Пронађено је доста врста сукулената, стабала јабуке, смокве, украсног грашка, састојине купине и специфичне закривљене жбунасте биљке интересантног назива - орлови нокти.

Острво представља сигурно уточиште за морске птице. Западне литице острва представљају безбедно место за формирање гнезда бројних морских птица, од којих су најзаступљеније: корморани, западни галебови, Херманови галебови, ноћне чапље, снежне чапље и њорке. Од остале фауне на острву се могу срести белоноги мишеви и саламандери - даждевњаци.

Свакако прва асоцијација на Алкатраз јесте затвор и људи који су боравили тамо. Споменућу интересантану ствар која се везује за Алкатраз









- затвореник број 85. Тај епитет имао је један од првих затвореника, шеф америчког подземља Ал Капоне, коме је у затвору био забрањен сваки контакт са људима из спољног света, али упркос свим забранама он је свирао бенџо у затворском бенду.

Међутим, оно што је свакако још интересантније за Алкатраз јесте чињеница да нико никада није побегао из њега. Било је покушаја, али наводно нико није успео да побегне и да га нађу живог. 1962. године идеју за бекство најпре је добио Френклин Морис, а касније су му се придружили и Кларенс Англин и Џон Англин. Инспирисан истинитим догађајем редитељ Дон Сигел са јаком глумачком екипом коју је предводио Клинт Иствуд 1979. године снимио је сада већ филмски класик ,,Бекство из Алкатраза".

Алкатраз је затворен недуго након тог бекства 1963. године. Разлога је било много, а као главни наводе се скупи трошкови јер се све морало допремати бродом. Такође, један од разлога био је и недостатак пијаће воде која се морала допремати са обале, милион галона сваке недеље, што је приближно око 3.785,412 l воде.

Туризам се почео развијати током 1970–тих година, а бригу о острву преузео је Национални парк ,,Голден гејт". Године 1973. отворен је за јавност и сваке године привуче бројне туристе.

Да ли је неко успео да побегне из Алкатраза или не поставља се питање. Али једно је сигурно појам о најбезбеднијем затвору на свету остао је до дан данас.

Обзиром да човек може све треба само поверовати у жељу за слободом.

Amghimis Mariet
Андрејевић Ана
Анђелковић Алекса
Анђелковић Горан
Билак Владимир
Бјелогрлић Тамара
Божић Андријана
Брашњовић Ана
Будовић Аљоша
Веселиновић Ратомир
Владимировић Марко
Вукашиновић Сандра
Вуковић Александра
Вучинић Вељко
Ганжа Андреа
Дељански Војислав
Димић Тамара
Драгићевић Славољуб
Драгојевић Маја
Дуцић Владан

Ђорђевић Биљана
Ђорђевић Ивана
Ђукановић Јелена
Ђурић Јелена
Ђурић Немања
Ђурђић Снежана
Ђуркин Даница
Ђуровић Мирела
Живановић Ведран
Живковић Ненад
Жујовић Бранко
Жујовић Марина
Жупац Срђан
Зељковић Иван
Зељковић Јована
Иванов Милица
Иванковић Марија
Ивановић Драган
Ивановић Марко
Ивановић Селена
Ивковић Богдан
Ивковић Ивана
Играчев Никола
Ићитовић Ранка

Јанкићевић Стефан
Јаковљевић Тијана
Јанковић Тања
Јовановић Верка
Јовановић Марко
Јосифов Немања
Ковјанић Александар
Коматовић Никола
Крстески Марко
Крстић Филип
Крчум Алекса
Кузмановић Маријана
Лазић Божидар
Ланговић Марко
Ланговић Милица
Леварт Нина
Лујак Тамара
Лукић Никола
Луковић Јелена
Манојловић Стефан
Маринковић Драгана
Марков Бранислава
Марковић Исидора
Марковић Кристина

Марковић Милан
Марковић Мина
Марковић Тамара
Матић Филип
Мијатовић Милица
Миленковић Јелена
Мирчев Теодора
Михајловић Милан
Михајловић Тамара
Митричевић Мирјана
Младеновић Милан
Мутавџић Анастасија
Нећић Ивана
Никић Милица
Николић Драгана
Николић Стефан
Огризовић Слободан
Опалић Ангелина

Петковић Тијана
Петровић Александар
Петровић Александра
Петровић Марко
Петронијевић Јован
Пешић Лука
Пешић Тамара
Плакаловић Љепосава
Попадић Јована
Поповић Денис
Поповић Слађана
Поповић Теодора
Радиновић Милош
Радић Тања
Радојичић Снежана
Радосављевић Младен
Радосављевић Тијана
Рајић Магдалена
Ракоњац Михаило
Ранковић Александра
Ранковић Радослав
Ристић Александар
Росић Милица

Седлак Марко
Смајовић Хана
Станић Наташа
Станковић Бојана
Станковић Стеван
Станковић Тамара
Станојевић Анђелија
Стевановић Сава
Стевлић Биљана
Степановић Милица
Стојановић Јасна
Стругаревић Дарко
Судимац Милица
Сучевић Милица
Тадић Милутин
Тмушић Илија
Тодоровић Никола
Тубић Стефан
Ћосић Кристина
Филиповић Милица
Чегар Нина
Џамић Душица
Шантић Даница
Шибалић Драган
Шулубурић Александра

СПИСАК ДИПЛОМИРАНИХ СТУДЕНАТА ГЕОГРАФИЈЕ ОД 23.09.2021. ДО 17.05.2022.

Петровић Александра, Еволуција, динамика развоја и трансформација система руралних насеља Града Крагујевца, др Марија Антић, 23.09.2021.

Ћорић Тијана, Туристичке вредности Рио де Жанеира, др Дејан Шабић, 24.09.2021.

Јосифов Немања, Географске карактеристике општине Варварин, др Дејан Шабић, 24.09.2021.

Плескоњић Његош, Термоминералне воде Пролом бање, др Ивана Царевић, 27.09.2021.

Главоњић Тијана, Могућности реализације online наставе географије, др Љиљана Живковић, 27.09.2021.

Миловановић Немања, Рецентни утицаји на биодиверзитет Арктика, др Снежана Ђурђић, 28.09.2021.

Стевановић Сава, Биогеографска обележја Суве планине и њихова заштита, др Снежана Ђурђић, 28.09.2021.

Лончар Бранислав, Специфичности биодиверзитета Националног парка Плитвичка језера, др Снежана Ђурђић, 28.09.2021.

Божовић Маја, Овчарско-кабларска клисура: географске основе развоја туризма, др Марко Јоксимовић, 29.09.2021.

Боровница Бојана, Туристичко-географске одлике Маурицијуса, др Рајко Голић, 29.09.2021.

Рашовић Лазар, Туристичко-географске одлике Колумбије, др Рајко Голић, 29.09.2021.

Пешић Тамара, Туристичко-географске одлике Јужноафричке Републике, др Рајко Голић, 29.09.2021.

Попадић Јована, Регионално-географске одлике Андалузије, др Рајко Голић, 29.09.2021.

Бакај Борјана, Исландски вулкани и њихов утицај на становништво и привреду, др Рајко Голић, 29.09.2021.

Савић Јован, Географски аспекти руралног развоја општине Сопот, др Марија Антић, 30.09.2021.

Ђорђевић Верица, Клизишта на територији Града Смедерева, др Сања Манојловић, 30.09.2021.

Трифуновић Сања, Географске карактеристике Шкотске, др Дејан Шабић, 30.09.2021.

Жупац Срђан, Регионално-географски приказ Републике Кубе, др Рајко Голић, 30.09.2021.

Ђокић Ана, Термоминералне воде Бујановачке бање, др Ивана Царевић, 18.10.2021.

Љубомировић Тања, Демографске карактеристике на територији Града Чачка, др Снежана Вујадиновић, 19.10.2021.

Јепур Моника, Еколошке и биогеографске специфичности пустиње Долина смрти, др Снежана Ђурђић, 20.10.2021.

Ескић Дана, Могућности за развој руралног туризма у Пиротском округу, др Мирјана Гајић, 26.10.2021.

Комазец Марија, Лесне заравни Срема, др Ивана Царевић, 05.11.2021.

Марковић Јелена, Географске карактеристике Републике Француске, др Дејан Шабић, 03.11.2021.

Луковић Невена, Специфичности заштите биодиверзитета на примеру трансграничног парка Велики Лимпопо, др Снежана Ђурђић, 22.11.2021.

Петровић Марија, Значај антропогених вредности за формирање туристичке понуде Града Пожаревца, др Мирјана Гајић, 07.12.2021.

Миладиновић Владимир, Антропогене вредности у функцији афирмације туризма Града Ваљева, др Мирјана Гајић, 07.12.2021.

Ђорђевић Никола, Допринос географске наставе заштите животне средине у основној школи, др Љиљана Живковић, 08.12.2021.

Поповић Тијана, Геоеколошке детерминанте развоја туризма на подручју општине Ивањица, др Мирољуб Милинчић, 15.12.2021.

Станковић Ивана, Еколошко-географски услови водоснабдевања и третмана отпадних вода у Јагодини, др Мирољуб Милинчић, 30.12.2021.

Судимац Милица, Природни потенцијал за развој туризма у општини Мионица, др Марко Јоксимовић, 13.01.2021.

Терзић Мирјана, Лежишта каменог угља на територији општине Књажевац, др Ивана Царевић, 08.02.2022.

Златковић Биљана, Термоминералне воде Рибарске бање, др Ивана Царевић, 08.02.2022.

Петровић Андријана, Термоминералне воде Врањске бање, др Ивана Царевић, 18.02.2022.

Токановић Тијана, Еколошка димензија привредног развоја општине Параћин, др Снежана Вујадиновић, 23.02.2022.

Прокић Тања, Термоминералне воде Јошаничке бање, др Ивана Царевић, 07.03.2022.

Мађар Еде, Регионално-географске одлике Исланда, др Дејан Шабић, 15.03.2022.

Живановић Бранислав, Географске основе развоја туризма у Кнежевини Монако, др Дејан Шабић, 05.04.2022.

Агатоновић Марина, Примена информационо-комуникационих технологија у настави географије у средњој школи, др Љиљана Живковић, 17.05.2022.

Извори графичких прилога

стр. 6 - https://www.calameo.com/books/003500171390992c3daff
стр. 6-7 - https://muzejpljevlja.com/tanasije-pejatovic-1875-1903-povodom-120-godina-pljevaljske-gimnazije/?lang=lat&doing_wp_cron=1681341052.4724390506744384765625
стр. 9 - https://nationalgeographic.rs/foto/a21769/naselja-duhova-na-istoku-srbije-napustena-sela-opstine-knjazevac-foto.html;
стр. 9 - https://nationalgeographic.rs/ekologija/a26719/potpecko-jezero-lim-smece.html
стр. 10 - https://en.wikipedia.org/wiki/Aletsch_Glacier; https://www.politika.rs/sr/clanak/488639/Pancevacki-most-izmedu-rusenja-i-obnove
стр. 15 - https://en.wikipedia.org/wiki/Alert,_Nunavut
стр. 20 - https://nationalgeographic.rs/zanimljivosti/a23561/opasan-prirodni-fenomen-jeste-li-ikada-videli-kockaste-talase.html
стр. 21 - http://www.sattelevizija.com/vesti/jedna_vest/uskoro_ostrovacki_becarac_1974150119
стр. 25 - https://sq.wikipedia.org/wiki/Opoja
стр. 27 - https://webbtelescope.org/contents/media/images/2022/052/01GF423GBQSK6ANC89NTFJW8VM
стр. 32 - https://migrantstalktomigrants.com/en/page/about-the-project/1
стр. 34 - https://www.ispionline.it/en/publication/what-refugees-closure-balkan-route-two-years-20511
стр. 42-44 - http://www.meteologos.rs/mesecni-meteoroloski-podaci/
стр. 45 - https://sr.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%83%D1%80%D0%B4%D1%83%D0%BB%D0%B8%D1%86%D0%B0
стр. 46 - https://www.bbc.com/news/world-africa-14115273
стр. 48 - https://www.accord.org.za/conflict-trends/western-sahara-since-arab-spring/
стр. 50 - https://www.fifa.com/about-fifa/commercial/fifa-marketing/brand-protection
стр. 56 - https://www.gardenersworld.com/how-to/grow-plants/how-to-grow-honeysuckle/; https://www.intofilm.org/films/13236; https://www.kqed.org/news/11847107/rare-rose-rediscovered-on-alcatraz-30-years-ago-teaches-resilience-today; https://www.infolo.rs/tajni-tuneli-ispod-cuvenog-alkatraza/aerial-view-of-alcatraz/

БГ ЛИСТ - ПРАВА СТРАНА ГЕОГРАФИЈЕ





УПУТСТВО за ауторе

Добродошли сте да поделите и представите:

* лична географска искуства, виђења и доживљаје
* непознате занимљивости, важне географксе теме
* актуелне проблеме из географске свакодневнице
* репортаже са важних географских догађаја, семинара, скупова, организација
* интересантна географска издања
* искуства људи који се на директан или индиректан начин баве географијом
* и др.

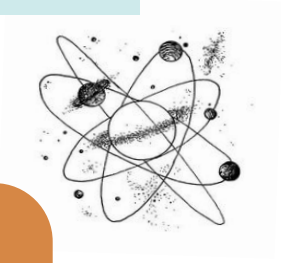
Оригинални текстови - копирање и објављивање доступних и већ постојећих, познатих текстова није дозвољена!

Слање радова:

* текст - Word документ
* фонт - Times New Roman, ћирилица, 12 pt
* графички прилози - jpg/png формат (минимална резолуција 300dpi) одвојено од Word документа
* пожељне ауторске фотографије
* за неауторске фотографије у Word документу на крају рада оставити линкове са којих су фотографије преузете

Одабир и рецензија радова - неадекватни, недовршени и непотпуни текстови враћају се ауторима на дораду

Радове можете доставити на мејл адресу: beogeolist@gmail.com



Који правац ти показује компас?
Провири, завири, истражи, путуј, прочитај, сазнај...

Машти на вољу и пренеси нам у наредном броју!

Придружи се БГ листовцима у откривању света око себе!

Заједно упознајемо праву страну света!

Универзитет у Београду

ГЕОГРАФСКИ ФАКУЛТЕТ

Географија



Geography

Просторно планирање



Spatial planning

Туризмологија



Tourism studies

Демографија



Demography

Геопросторне основе животне средине



Geospatial and environmental science

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

91

БЕОГРАДСКИ географски лист : часопис студената Географије / главни уредник Марко Ланговић. - 2014, бр. 1- . - Београд : Географски факултет, 2014-
(Ниш : Графика Галеб) . - 30 cm

ISSN 2335-0768 = Београдски географски лист
COBISS.SR-ID 208303884

www.gef.bg.ac.rs

